

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za kroatistiku
Katedra za hrvatski standardni jezik

Zagreb, travanj 2017.

NAJČEŠĆE RIJEČI S NEPČANIM SLIVENICIMA

DIPLOMSKI RAD

15 ECTS

Mentor:

Dr. sc. Zrinka Jelaska

Student:

Ana Sumpor

Sadržaj

1. Uvod	3
1.1. Nastava pravopisa i pravogovora	4
1.2. Česte pogreške u pisanju riječi sa č i ć	7
2. Najčešće riječi s bezvučnim nepčanim slivenicima č i ć	9
2.1. Najčešće imenice s bezvučnim nepčanim slivenicima č i ć	9
2.2. Najčešći glagoli s nepčanim slivenicima č i ć	21
2.3. Najčešći pridjevi s nepčanim slivenicima č i ć	37
2.4. Najčešće riječi s nepčanim slivenicima č i ć: prilozi, zamjenice, brojevi i veznici	44
3. Zaključak	47
4. Literatura	48

1. Uvod

Pisanje riječi koje u sebi sadrže nepčane slivenike *č* i *ć* predstavlja jednu od najčešćih pravopisnih teškoća hrvatskim učenicima, ali i odraslim izvornim govornicima. Učenici koji u vlastitu idiomu fonološki razlikuju oba fonema uglavnom nemaju teškoća u pisanju. Međutim, učenici koji u vlastitu idiomu fonološki ne razlikuju dva bezvučna nepčana slivenika, nego samo jedan, često imaju teškoća u izgovaranju i pisanju riječi koje ih sadrže tijekom cijeloga školovanja, što se najviše očituje pri pisanju državne mature ali i poslije, na fakultetu.

Tako govornici kajkavskoga narječja u govoru pretežno imaju jedan nepčanik. Takvi učenici na temelju vlastitoga materinskoga idioma ne prepoznaju razlike između fonema *č* i *ć*. Trebalo bi ih njima poučavati u izgovoru, na početku prvoga razreda dok su još u osjetljivomu fonološkomu razdoblju (Jelaska 2005). Ako nisu tomu dobro poučeni od početka školovanja, učenici koji u vlastitom idiomu imaju samo jedan nepčani slivenik grafeme *č* i *ć* u riječima znaju pisati nasumce. Kako je taj problem prisutan u hrvatskoj jezičnoj zajednici već dugo, u jezičnim priručnicima postoje pravila koja upućuju na to kako pisati izvedenice koje sadrže te glasove, a tako se poučava i u školama. Učenici se sa sličnim poteškoćama susreću kada je riječ o pravilnom pisanju i izgovaranju riječi sa *dž* i *đ*, *samo što riječi s tim afrikatama nema mnogo pa se rjeđe o njih i spotičemo* (Težak 1990: 50). S obzirom na to da je riječi koje sadrže *dž* i *đ* znatno manje, i da su to većinom riječi stranoga podrijetla, u ovome se radu o njima posebno ne raspravlja.

U jezičnim su priručnicima, osim pravila koja upućuju na pravilno pisanje bezvučnih nepčanih slivenika u riječima, opisani i pravilni načini govorne proizvodnje glasova *č* i *ć*. Prema navodima u priručnicima, kako bi učenici znali pisati riječi koje sadrže bezvučne nepčane slivenike, trebaju znati: kako su izvedene riječi nastale, koji se od dvaju glasova pojavljuje u pojedinim imeničkim i pridjevnim sufiksima te glagolskim završecima, koji se glasovi iz osnove riječi u izvođenju zamjenjuju s *č* ili *ć* itd. Učenici na umu moraju imati i iznimke od pravila te dvostrukosti u pisanju pojedinih riječi. Međutim, postoje riječi kojima postanak nije vidljiv te se pri njihovu pisanju ne mogu primijeniti nikakva pravila.

Svrha rada - Za razliku od načina kako se poučava pisanju bezvučnih nepčanih slivenika u hrvatskim priručnicima, u ovome će se radu predložiti da bi učenike koji u materinskomu idiomu nemaju *č* i *ć* i koji ih u govoru ne razlikuju najkorisnije bilo poučavati tako da usvajaju

pisanje riječi koje u sebi sadrže *č* i *ć* pojedinačno, prema čestoti, posebno na početku školovanja. No ako se to na početku školovanja nije činilo, poslije bi ih bilo jednostavnije naučiti pisanome obliku najčešćih riječi kao dijelu rječnika ili vokabulara, a ne samo prema pravilima. Potpunim ovladavanjem pisanim izrazom najčešćih riječi učenici bi znali točno pisati riječi s *č* i *ć* koje su velikim dijelom svakodnevnoga rječnika. Ovaj bi rad mogao biti jedan od priloga potrebnih radi unaprjeđivanja poučavanja i učenja hrvatskoga jezika u osnovnoj školi.

Građa - Prema dosadašnjim istraživanjima za druge jezike, najčešćih četiri tisuće riječi čine od osamdesetak do devedesetak posto svakodnevnih proizvedenih tekstova. Građa ovoga rada bit će popis riječi koje u sebi sadrže nepčane slivenike *č* i *ć* u osnovnomu ili bilo kojemu obliku, a koje se nalaze unutar četiri tisuće najčešćih riječi. Osnovni je izvor građe Hrvatski čestotni rječnik (Moguš, Bratanić, Tadić 1999), u nastavku teksta Čestotnik. Autori Čestotnika u Predgovoru navode kako je pri utvrđivanju i proučavanju čestote riječi u nekome jeziku važno uzimati građu iz raznovrsnih stilskih područja, stoga su svoj korpus od milijun riječi-pojavnica podijelili na pet jednakih potkorpusa, a to su: proza, poezija, drama, udžbenički tekstovi i novine (1999: 6). Čestotnik je izrađen u tri dijela: 1. Čestotni rječnik (čestotni popis lema), 2. Abecedni rječnik (abecedni popis lema uz oznaku čestote) i 3. Abecedni rječnik s pojavnicama (abecedni popis lema uz pripadajuće pojavnice s njihovim čestotama). Za potrebe istraživanja ovoga rada korišteni su prvi dio, čestotni rječnik, i treći dio, abecedni rječnik s pojavnicama.

Ustroj rada - Prikupljena građa iz Čestotnika razvrstat će se prema vrsti riječi, tvorbi i mjestu pojavljivanja nepčanih slivenika (osnova, sufixi; osnovni oblik, infleksijski oblici), ali i čestoti pa će prilog radu biti nekoliko popisa. U nastavku ovoga poglavlja navedeni su rezultati istraživanja o ovom problemu te neke od češćih riječi koje u sebi sadrže *č* i *ć* i u kojima, prilikom pisanja grafema *č* i *ć* i izgovaranja fonema /č/ i /ć/, dolazi do odstupanja. U idućim će se poglavljima, s obzirom na vrstu riječi i mjesto pojavljivanja bezvučnih nepčanih slivenika, izraditi popis najčešćih riječi u kojima se pojavljuju *č* i *ć*.

1.1. Nastava pravopisa i pravogovora

Pravopisni su sadržaji zastupljeni u nastavi hrvatskoga jezika od prvoga razreda osnovne škole pa do mature. Pisanje se i izgovor nepčanih slivenika *č* i *ć* obrađuje od prvoga do četvrtoga razreda osnovne škole te u sedmom i osmom razredu, dok se ta tema u srednjoj

školi obrađuje samo u prvom razredu. Međutim, nastava pravopisa u današnjim uvjetima ne ostvaruje kontinuitet, a jedino se pisanje velikoga početnoga slova kontinuirano vježba od prvoga do četvrtoga razreda osnovne škole (Reljac Fajs, Jerković 2014: 39). Prema Nastavnom je planu i programu (2006) stvaranje navika uporabe pravogovornih (ortoepskih) i pravopisnih (ortografskih) normi glavna zadaća pravopisne nastave koja se može ostvariti prvenstveno uz stvarni kontinuitet pravopisne nastave temeljen na nastavnim planovima i programima, razrađen u udžbenicima i vježbenicama (isto: 53). Pravopisne i pravogovorne vježbe bi trebale biti stalne i mogle bi se u nastavu hrvatskoga jezika unositi kroz igru (u razrednoj nastavi), problemske zadatke (u predmetnoj nastavi), izradu mentalnih mapa, jezične kvizove i sl. Nastava pravopisnih sadržaja bi se trebala modernizirati s ciljem da bude zanimljivija, lakša i funkcionalnija nego dosadašnja (isto).

E. Reljac Fajs i T. Jerković u svome su istraživanju (2014) utvrdile koje pravopisne sadržaje učenici teže, odnosno lakše savladavaju te kakvo je njihovo zanimanje za uobičajene pravopisne vježbe (diktat, prepisivanje i ispravljanje). Ukratko će se navesti dio rezultata toga istraživanja koji je bitan za ovaj rad. Od ukupno 202 ispitana učenika razredne nastave, samo njih 5 misli da je pisanje pisanje *č*, *ć*, *dž* i *đ* najlakše pravopisno pravilo, dok 64 učenika ima kontinuirane poteškoće u pisanju *č*, *ć*, *dž* i *đ* (Reljac Fajs, Jerković 2014: 46, 48). Učenici su većinom zainteresirani za sve pravopisne vježbe, ali interes učenika za pravopisne sadržaje je veći u prvom i drugom razredu razredne nastave jer su tada programski zahtjevi manji.

Učenici koji u materinskomu idiomu nemaju dva nepčana slivenika *č* i *ć*, i koji te foneme ne razlikuju u izgovoru, često imaju poteškoće pri pisanju riječi koje u sebi sadrže *č* i *ć* jer oni smatraju da je to jedan glas koji pišemo dvojako: katkada kao *č*, a katkada kao *ć*. U prilog tomu nepravilnomu shvaćanju ide i ustaljena sintagma *tvrd* i *meko č* kojom se pretpostavlja da je riječ o jednom glasu koji može biti i tvrd i mek (Težak 1990: 50). Važno je osvijestiti da su *č* i *ć* dva bliska, ali po načinu izgovora različita glasa, stoga bi učenici u osnovnoj školi trebali naučiti izgovarati dva različita glasa i pisati dva slova (isto: 50 – 51).

Standardno *č* izgovara se tako da se usne zaoble i malo izboče, a vrh se jezika pritisne na granicu između desni i tvrdog nepca, dok se standardno *ć* izgovara tako da se usne malo razvuku, ne izboče se, vrh se jezika spusti na donje zube, a srednji dio jezika s tvrdim nepcem čini zatvor (Težak, Babić 2007: 53). U nekim se našim dijalektima umjesto *č* i *ć* govori samo *č*, ili sličan glas, a u nekima se govori samo *ć*, ili sličan glas, a ima i govora u kojima je

umjesto tih dvaju glasova treći, glas između *č* i *ć*. Razlike se između dijalektalnih izgovora i standarda pojavljuju u položaju usana, u dodiru i položaju jezika te u tjesnačnom dijelu glasa (v. isto).

Kako bi učenici savladali najčešće pravopisne teškoće, u nastavu hrvatskoga jezika potrebno je uvesti i pravogovorne vježbe na kojima bi učenici od prvoga razreda osnovne škole do državne mature vježbali pravilan izgovor glasova, ali i naglašavanje riječi te izgovor rečenica (Težak 1996: 262). U vježbama čitanja i govorenja pozornost se treba usmjeriti na izgovor, a učenike je potrebno upozoriti i ispraviti ukoliko pogriješe, i to tako da nastavnik izgovori pravilno i zahtijeva od učenika da za njim pravilno ponovi riječ (isto: 263). Nastavnik prije organizacije pravogovornih vježbi mora imati na umu stvarno stanje u razredu (koliko učenika ne razlikuje *č* i *ć* te koliko njih izgovara samo jedan od dvaju glasova pa treba usvojiti drugi i sl.) Učenici će ovladati pravilnim izgovorom glasova *č* i *ć* samo ako i nastavnik zna pravilno izgovarati te glasove, stoga bi se pravogovorne vježbe trebale uvesti i na fakultete.

Kako bi pravogovorne vježbe bile što učinkovitije, trebaju teći postupno. Učenici bi nakon dobivenih uputa za pravilan izgovor glasova *č* i *ć* trebali čuti razgovijetan izgovor glasa *č/ć* u slogovima, jednostavnijim riječima, zatim u glasovno složenijim riječima i u rečenicama, a svaki bi primjer trebali odmah i sami tako izgovarati (v. Težak 1996: 265). Korisne su i pravogovorno-pravopisne vježbe poput diktata, gdje učenici slušaju i pamte pravilan izgovor. Kako bi vježba diktata bila djelotvorna, nužan je ispravak s izvještajem i raspravom o rezultatima (isto: 275). Važno je potaknuti učenike da aktivno sudjeluju u ispravljanju diktata, stoga bi korisno bilo da svatko ispravlja tuđi tekst jer će učenici tako lakše upamtiti pravopisna pravila o kojima je riječ.

Iako je ovaj rad usmjeren na pravopisne teškoće učenika, ali i odraslih izvornih govornika, važno je napomenuti kako poteškoća u pisanju ne bi ni bilo kada bi se (na početku školovanja) savladale poteškoće u izgovoru glasova *č* i *ć* (Težak 1990: 51).

Mnogi izvorni govornici smatraju kako bi se *č* i *ć* trebali stopiti u jedan nepčani slivenik, no bježeći od takvih teškoća moglo bi se predlagati i ukidanje ijekavice, četveroakcenatskog sustava itd. (Težak 1990: 51). Moguće je da razvoj hrvatskoga jezika dođe do stupnja na kojemu će jedan od bezvučnih nepčanih slivenika istisnuti drugi, ili će se stopiti u jedan srednji nepčani slivenik. Međutim takvi se revolucionarni pomaci u standardizaciji jezika ne

dogadaju prema željama pojedinaca ili nakon statističkih mjerenja koja utvrđuju postotak govornika u kojih još živi ili više ne živi neka jezična pojava, u protivnom bi sustav komuniciranja postao nepouzdan i neuspješan (isto: 52).

1.2. Česte pogreške u pisanju riječi sa č i ć

T. Gazdić-Alerić, M. Alerić i B. Bekavac (2010: 220) u svojem su istraživanju utvrdili kako se u leksemima hrvatskoga jezika bezvučni nepčani slivenici č i ć pojavljuju u onom postotku u kojem se ti *fonemi/grafemi*, kako ih autori nazivaju, pojavljuju u odnosu na ostale *foneme/grafeme* hrvatskoga standardnog jezika. Grafem č pojavljuje se otprilike u 0,98% leksema, a ć otprilike u 0,71%, što znači da je broj leksema u kojima se pojavljuju ti fonemi, odnosno grafemi vrlo malen (isto), a ć se rjeđe pojavljuje od č, za 0,27%. Razlog odstupanja u pisanju i izgovoru nepčanih slivenika č i ć svakako može biti u sličnosti njihova izgovora, u njihovoj različitoj artikulaciji u hrvatskome standardnom jeziku u odnosu na artikulaciju njima sličnih fonema u hrvatskim mjesnim govorima, ali i u činjenici da se ti fonemi i grafemi u hrvatskome standardnom jeziku pojavljuju vrlo rijetko (isto). Kako bi podatak o čestotnosti fonema /č/ i /ć/ te grafema č i ć mogao biti iskorišten za uspješnije ovladavanje njihovim izgovorom i pisanjem, u osnovnoškolskoj i srednjoškolskoj nastavi hrvatskoga jezika, autori su (isto, str. 221) u svojem istraživanju naveli lekseme prilikom čije upotrebe pri pisanju školskih zadata učenici čine najveći broj odstupanja. Takvi su podaci vrlo korisni jer se leksemi koje su učenici pogrešno napisali mogu usporediti s pogrešno napisanim leksemima navedenima u Hrvatskome čestotnom rječniku. Isto se tako, s obzirom na podatke iz Čestotnika, može provjeriti čestota leksema pri čijem pisanju učenici najviše griješe. Učenici osnovnih škola u školskim su zadacima dva ili više puta pogrešno napisali tridesetak leksema, navedeni su u (1), njih dvadeset i dva te u (2), njih sedam. U zagradama je naveden podatak o broju pojava, tj. o tome koliko je puta navedeni leksem nepravilno napisan, a odnosi se na sve osnovnoškolske zadatke koje su bile proučavane. Učenici srednjih škola (Gazdić-Alerić i sur. 2010: 222-223) dva ili više puta pogrešno su napisali desetak leksema navedenih u (3), njih devet, i (4), njih dva. Masno su označeni oblici koji se pojavljuju i u osnovnoškolskim i u srednjoškolskim zadacima.

- (1) **ču, če, čemo, čete, neče, nečemo** (18), **kuća, kućica, kućerak** (14), **osječa, osječala, osječaj** (12), **moći** (6), **vrtić** (5), **zadačnica, zadaća** (5), **več** (4), **vočki** (3), **budučnost** (2), **maćuhica** (2), **mogućnosti** (2), **lišće** (od list) (2), **pomoć** (2), **proći** (2), **vračala** (mi se slika) (2), **doći** (2), **drveće** (2)

(2) *ućim, naućili, ućioni (3), počeli (5), lijećnik (2), oćiju (2), svećano (2)*

(3) *prihvaća (5), srećom (5), ču, če, čemo (4), već (3), budućnost (2), osjeća (2)
osvećuje (2), pomoći im (2), većina (2)*

(4) *mući (mučiti) (2), potjeće (2)*

Većina se navedenih leksema koji su nepravilno napisani nalazi na popisu četiri tisuće najčešćih riječi u Hrvatskom čestotnom rječniku. Navedeni su u (5), njih dvadeset i (6), njih sedam, a u zagradi je naveden podatak o čestoti, tj. broju pojavnica navedenoga leksema.

(5) *htjeti (7177), moći (4043), već (1559), doći (970), kuća (937), pomoć (365),
osjećati (250), proći (243), mogućnost (228), sreća (196), lišće (191),
osjećaj (130), prihvatiti (114), pomoći (105), budućnost (89), većina (82),
drveće (62), vrtić (50), kućica (45), vraćati (41)*

(6) *oči (1040), početi (587), liječnik (201), svečan (108), mučiti (79),
naučiti (79), učiti (65)*

Učenici češće griješe pri pisanju leksema u kojima bi, prema pravopisnoj normi, trebali napisati grafem *ć*, nego leksema u kojima bi trebali napisati grafem *č*. Taj je podatak u skladu s čestotnošću fonema /č/ i /ć/ te grafema *č* i *ć* i njihovom zastupljenošću u leksemima. Prema I. Škariću (1991: 353) *č* se pojavljuje u 0,81% leksema, a *ć* otprilike u 0,75% (razlika 0,06%). Zbrojeno i uprosječeno s Maretićevim brojkama I. Škarić (2007: 256) navodi da se *č* pojavljuje u 1,06%, a *ć* u 0,83% (razlika 0,23%). U svakomu slučaju, fonem /č/ i grafem *č* pojavljuju se u više leksema nego fonem /ć/ i grafem *ć* pa je očekivano da učenici češće zamjenjuju grafem *ć* u korist grafema *č* nego obratno. Očito je da je učestalost leksema u kojima se pojavljuju grafemi *č* i *ć* podatak koji treba uzeti u obzir prilikom poučavanja njihova pravilnoga izgovaranja i pisanja.

Neke su od izdvojenih učeničkih pogrešaka zabilježene i u Hrvatskom čestotnom rječniku (Moguš, Bratanić, Tadić 1999), navedene su u (7) i (8), gdje su, uz standardne natuknice, navedeni dijalektizmi i nestandardni oblici uz zvjezdicu kao oznaku nestandardnosti (*). I u

njemu je više pogrešno napisanih leksema u kojima bi umjesto grafema *č* trebao biti napisan grafem *ć*, što je u skladu s podacima o najčešćim učeničkim pogreškama.

- (7) *hoćeš, hoćete, hoće; moći; već; noći; pomoći (pomoć); domaće, domaći; pomoći (pomoći);*
kćer, kći; noćni; nesreća; budući; dućanu; vrućina
- (8) *znaće (značiti); obićno*

2. Najčešće riječi s bezvučnim nepčanim slivenicima *č* i *ć*

Iz Hrvatskoga čestotnoga rječnika među najčešćih 4000 riječi izdvojene su 894 riječi koje u osnovnomu ili bilo kojemu obliku sadrže grafeme *č* i *ć*. Te su riječi razvrstane prema vrstama riječi te s obzirom na to sadrži li određena riječ *č* i *ć* u osnovnomu ili kojemu drugomu obliku.

2.1. Najčešće imenice s bezvučnim nepčanim slivenicima *č* i *ć*

Od 894 izdvojenih riječi ukupno je 271 imenica, što znači da imenice zauzimaju nešto manje od trećine (30,31 %) ukupne prikupljene građe. Većina imenica, točnije njih 204, sadrži nepčane slivenike u osnovnomu obliku, dok 67 imenica sadrži *č* i *ć* u nekomu drugomu obliku. Riječi su zabilježene u tablice tako da je prvo navedena natuknica, zatim vrsta riječi, broj pojava, broj različenica koje u sebi sadrže nepčane slivenike *č* i *ć* te izraz tih različenica s njihovim čestotama. U tablice su uvrštene najviše tri različenice neke riječi, dok je kod riječi s većim brojem različenica napisan samo njihov broj. Dijalektizmi i nestandardni oblici nisu uvršteni u tablice. Tablica 1 donosi popis čestih imenica koje ne sadrže *č/ć* u osnovnom obliku, nego u nekomu od ostalih oblika.

Tablica 1: Najčešće imenice iz Čestotnika koje ne sadrže nepčane slivenike u osnovnomu obliku

	Natuknica	Vrsta riječi	Pojavnice	Broj razl.	Izraz različenice				
1	aktivnost	i	169	1	aktivnošću	7			
2	bolest	i	204	1	bolešću	4			
3	djelatnost	i	216	1	djelatnošću	3			
4	dužnost	i	134	1	dužnošću	3			
5	đak	i	32	1	đaće	1			
6	glupost	i	64	1	glupošću	1			

7	hrabrost	i	23	1	hrabrošću	3			
8	junak	i	42	1	junače	1			
9	konopac	i	25	1	konopče	1			
10	ludost	i	22	1	ludošću	1			
11	ljubavnik	i	24	1	ljubavniče	2			
12	magarac	i	36	1	magarče	1			
13	mast	i	66	1	mašću	3			
14	milost	i	47	1	milošću	1			
15	mjesec	i	326	1	mjeseče	4			
16	mladost	i	92	1	mladošću	3			
17	momak	i	77	1	momče	7			
18	mrak	i	321	1	mračē	2			
19	mudrost	i	30	1	mudrošću	2			
20	nezavisnost	i	44	1	nezavisnošću	1			
21	oblak	i	324	1	oblače	2			
22	odgovornost	i	65	1	odgovornošću	3			
23	opasnost	i	96	1	opasnošću	2			
24	otac	i	655	4	oče	28	očevi ¹	6	
25	otpornost	i	28	1	otpornošću	1			
26	pamet	i	92	1	pameću	3			
27	pisac	i	53	1	pišče	1			
28	potok	i	85	1	potoče	1			
29	potpukovnik	i	22	1	potpukovniče	17			
30	povezanost	i	27	1	povezanošću	1			
31	povijest	i	138	1	poviješću	2			
32	predsjednik	i	450	1	predsjedniče	1			
33	predstojnik	i	27	1	predstojniče	5			
34	prisutnost	i	49	1	prisutnošću	5			
35	propast	i	52	1	propašću	4			
36	prorok	i	61	1	proroče	3			
37	prošlost	i	84	1	prošlošću	6			
38	puk	i	30	1	puče	2			
39	pukovnik	i	75	2	pukovniče	38	pukovničke	1	
40	putnik	i	94	1	putniče	6			

1 Očeve (2), očevi (3) i očevima (1) različnice su imenice *otac* koje su za potrebe ovoga rada u tablici navedene kao jedan oblik, nominativ množine. Ovdje je u zagradama navedena njihova čestota, a u tablici je naveden zbroj pojavnica od sva tri oblika, broj šest.

41	radost	i	143	1	radošću	14				
42	savjest	i	50	1	savješću	2				
43	sigurnost	i	100	1	sigurnošću	12				
44	slast	i	35	1	slasću	4				
45	smrt	i	540	1	smrću	27				
46	sok	i	41	1	soče	1				
47	solidarnost	i	27	1	solidarnošću	3				
48	sposobnost	i	89	1	sposobnošću	3				
49	spremnost	i	23	1	spremnošću	1				
50	starac	i	101	1	starče	13				
51	starost	i	39	1	starošću	1				
52	strast	i	80	1	strašću	8				
53	stric	i	40	3	striče	1	stričeva	2	stričeve	3
54	stvarnost	i	52	1	stvarnošću	2				
55	sudac	i	86	1	suče	12				
56	sumrak	i	42	1	sumrače	1				
57	svijest	i	153	1	sviješću	7				
58	svjetlost	i	315	1	svjetlošću	12				
59	tajnik	i	24	1	tajniče	2				
60	važnost	i	70	1	važnošću	2				
61	vijest	i	87	1	viješću	2				
62	vlast	i	172	1	vlašću	11				
63	vojniki	i	198	1	vojniče	2				
64	vrijednost	i	373	1	vrijednošću	3				
65	zec	i	23	3	zečeva	2	zečeve	3	zečevi	1
66	znanost	i	87	1	znanošću	2				
67	žalost	i	78	1	žalošću	3				

Učenike se upućuje na usvajanje pravilnog pisanja ovih riječi pomoću fonoloških pravila koja djeluju u sklonidbi, tj. proizvodnji oblika pojedinih imenica. Fonem /č/ u (mor)fonološkim promjenama nastaje u riječima muškoga roda koje imaju fonem /k/ u osnovnom obliku, kao primjeri u (9), fonem /c/ na kraju korijena, kao primjeri u (10) i (11). Promjene u kojima se /c/ i /k/ zamjenjuju fonemom /č/ događaju se s tim imenicama u vokativu jednine imenica muškoga roda, kao primjeri u (9) i (10), te u množinskim oblicima imenica muškoga roda kojima osnova završava na -c, kao u (11). Sve se navedene imenice nalaze na popisu najčešćih imenica sa č i ć. Kao što se vidi u tablici 1, njih 18 završava fonemom /k/, a 9 fonemom /c/.

- (9) *đak – đache mrak – mrače, puk – puče,*
junak – junače, momak – momče, oblak - oblače, potok – potoče, prorok – proroče,
ljubavnik – ljubavniče
- (10) *otac – oče, stric – striče,*
mjesec – mjeseče, pisac – pišče,
magarac – magarče
- (11) *otac – očevi, zec – zečevi, stric – stričevi*

Fonem /ć/ u morfonološkim promjenama nastaje prema fonemu /t/ u instrumentalu jednine s nastavkom *-(j)u* imenica ženskoga roda kojima korijen završava na *-t*, kao primjeri u (12) te u instrumentalu imenica na *-st*, kao primjeri u (13), navedeni prema građi najčešćih riječi od kojih se masno napisani navode u L. Badurina, Marković, Mićanović (2007: 10-12). Njih u tablici 1 ima 40.

- (12) ***smrt** – smrću, pamet - pameću*
- (13) ***vlast** – vlašću, strast - strašću, vijest - viješću, mast - mašću*
***ludost** – ludošću, bolest - bolešću, milost - milošću*
***opasnost** – opasnošću, sposobnost - sposobnošću, **aktivnost** – aktivnošću*
odgovornost - odgovornošću, povezanost - povezanošću, solidarnost - solidarnošću

Kada bi učenici naučili ova pravila, znali bi pravilno pisati sve navedene riječi. Međutim, nastavnik bi mogao učenicima zadavati zadatke u kojima trebaju napisati zadane oblike riječi, primjerice vokativ jednine ili nominativ množine imenica muškoga roda te instrumental jednine imenica ženskoga roda, a sve bi se zadane riječi trebale nalaziti na popisu najčešćih riječi sa *č* i *ć*. Ako učenici dovoljno puta napišu/pročitaju/izgovore oblike tih imenica pravilno, velika je vjerojatnost da će ih zapamtiti te da neće često griješiti u njihovu pisanju.

U tablicama 2 i 3 se nalaze najčešće imenice koje *č* i *ć* sadrže u osnovnom obliku. Dodatno slovo *i* (ii) označava riječ *izraz*, odnosno imenice koje u svom osnovnom obliku sadrže *č/ć*.

Tablica 2: Najčešće imenice koje u osnovnomu obliku sadrže prednepčani slivenik č

1	bačva	ii	32	6						
2	bič	ii	35	6						
3	bjelančevina	ii	45	4						
4	čađa	ii	27	6						
5	čaj	ii	32	5						
6	čamac	ii	36	8						
7	čarapa	ii	60	5						
8	čas	ii	414	8						
9	časak	ii	36	3	časak	23	časaka	4	časkom	9
10	čast	ii	134	3	čast	108	časti	24	čašću	2
11	čaša	ii	173	6						
12	čašica	ii	28	4						
13	čavao	ii	31	7						
14	ček	ii	22	6						
15	čekanje	ii	34	4						
16	čekić	ii	27	5						
17	čelik	ii	127	7						
18	čelo	ii	208	5						
19	čeljst	ii	30	3	čeljst	10	čeljsti	16	čeljstima	4
20	čempres	ii	32	5						
21	čep	ii	49	7						
22	čestica	ii	49	5						
23	čestitka	ii	24	4						
24	četvrtak	ii	22	3	četvrtak	18	četvrtka	3	četvrtkom	1
25	čežnja	ii	75	8						
26	čin ²	ii	51	7						
27	čin	ii	53	5						
28	činilac	ii	37	7						
29	činjenica	ii	110	6						
30	čistoća	ii	60	6						
31	čišćenje	ii	34	4						
32	čitalac	ii	24	8						
33	čitanje	ii	27	4						
34	čizma	ii	48	5						
35	član	ii	387	8						

2 Čin u ovom slučaju znači djelo.

36	članica	ii	25	3	članica	15	članicama	3	članice	7
37	čovječanstvo	ii	44	3	čovječanstva	24	čovječanstvo	18	čovječanstvu	2
38	čovječji	ii	28	7						
39	čovjek ³	ii	1430	5						
40	čudo	ii	128	5						
41	čuvanje	ii	31	4						
42	čuvar	ii	48	6						
43	čvrstoća	ii	47	4						
44	dečko	ii	64	7						
45	divljač	ii	22	2	divljač	10	divljači	12		
46	dječak	ii	155	8						
47	djevojčica	ii	52	4						
48	dobavljač	ii	30	6						
49	gorčina	ii	27	4						
50	grč	ii	50	8						
51	hlače	ii	36	3	hlača	7	hlačama	10	hlače	19
52	igrač	ii	32	5						
53	igračka	ii	41	7						
54	jačanje	ii	52	4						
55	ključ	ii	44	10						
56	kolač	ii	33	6						
57	količina	ii	149	6						
58	kotač	ii	45	5						
59	kovčeg	ii	32	7						
60	krčma	ii	64	7						
61	ličnost	ii	66	4						
62	liječenje	ii	23	3	liječenja	5	liječenje	17	liječenju	1
63	liječnik	ii	201	7						
64	lomača	ii	28	6						
65	mač	ii	35	7						
66	mačka	ii	64	6						
67	mjenjač	ii	27	5						
68	mjesečina	ii	89	6						
69	načelnik	ii	23	6						
70	načelo	ii	98	4						

3 Imenica *čovjek* pojavila se u proučavanom korpusu 1430 puta i prema Hrvatskom čestotnom rječniku najčešća je imenica s nepčanim slivenikom.

71	način	ii	580	7						
72	naranča	ii	33	5						
73	naslonjač	ii	30	6						
74	natječaj	ii	63	6						
75	nosač	ii	26	5						
76	običaj	ii	56	6						
77	očaj	ii	53	6						
78	oči	ii	1040	3	oči	662	očiju	125	očima	252
79	palača	ii	38	5						
80	paučina	ii	32	6						
81	pčela	ii	23	4						
82	pečat	ii	22	7						
83	pjevač	ii	34	5						
84	plač	ii	104	5						
85	ploča	ii	169	6						
86	pločica	ii	26	6						
87	pločnik	ii	39	7						
88	početak	ii	195	7						
89	područje	ii	287	5						
90	pokrivač	ii	35	6						
91	političar	ii	26	6						
92	potporučnik	ii	29	4						
93	potrošač	ii	40	7						
94	predvečerje	ii	36	4						
95	priča	ii	139	6						
96	prodavač	ii	27	5						
97	proizvođač	ii	85	7						
98	promatrač	ii	23	4						
99	proračun	ii	29	4						
100	proučavanje	ii	77	4						
101	pučina	ii	52	6						
102	račun	ii	119	7						
103	rečenica	ii	58	6						
104	riječ	ii	1154	4						
105	ručak	ii	49	5						
106	samoupravljač	ii	23	5						
107	slučaj	ii	332	8						
108	sprečavanje	ii	32	4						

109	stručnjak	ii	62	6						
110	svečanost	ii	76	4						
111	sveučilište	ii	45	4						
112	tehničar	ii	27	5						
113	točka	ii	164	8						
114	točnost	ii	29	3	točnost	20	točnosti	8	točnošću	1
115	tračnica	ii	44	6						
116	učenik	ii	122	7						
117	učenje	ii	41	4						
118	učinak	ii	26	8						
119	učitelj	ii	53	5						
120	uzročnik	ii	30	4						
121	veče	ii	44	1	veče	44				
122	večer	ii	127	4						
123	večera	ii	107	5						
124	velečasni	ii	23	2	velečasni	22	velečasnog	1		
125	veličina	ii	208	6						
126	veljača	ii	40	3	veljača	2	veljače	33	veljači	5
127	vječnost	ii	50	3	vječnost	29	vječnosti	17	vječnošću	4
128	vjenčanje	ii	28	4						
129	vodič	ii	81	7						
130	vozač	ii	46	6						
131	začas	ii	23	1	začas	23				
132	zaključak	ii	114	8						
133	zavičaj	ii	29	5						
134	zločin	ii	59	7						
135	zločinac	ii	24	6						
136	značaj	ii	24	3	značaj	15	značaja	7	značaju	2
137	značajka	ii	24	5						
138	značenje	ii	175	5						

Na popisu se nalaze četiri imenice koje su masno istaknute jer sadrže oba bezvučna nepčana slivenika: *čekić*, *čistoća*, *čišćenje* i *čvrstoća*. S obzirom na to da se u tim imenicama pojavljuju i *č* i *ć*, navedene su u objema tablicama.

Tablica 3: Najčešće imenice s nepčanim slivenikom *ć*

1	biće	ii	138	5					
2	braća	ii	91	6					

3	budućnost	ii	89	2	budućnost	54	budućnosti	35		
4	cvijeće	ii	178	4						
5	čekić	ii	27	5						
6	čistoća	ii	60	6						
7	čišćenje	ii	34	4						
8	čvrstoća	ii	47	4						
9	djelić	ii	23	4						
10	domaćin	ii	34	7						
11	drveće	ii	62	4						
12	dućan	ii	39	6						
13	gradić	ii	55	7						
14	gustoća	ii	32	4						
15	hladnoća	ii	25	4						
16	kćerka	ii	26	6						
17	kći	ii	103	3	kćer	25	kćeri	30	kći	34
18	kuća	ii	937	7						
19	kućica	ii	45	4						
20	kućište	ii	36	4						
21	lišće	ii	191	4						
22	mećava	ii	33	5						
23	mišić	ii	63	6						
24	mladić	ii	135	7						
25	moć	ii	68	3	moć	32	moći	34	moćima	2
26	mogućnost	ii	228	4						
27	nadahnuće	ii	22	4						
28	nemoć	ii	29	2	nemoć	14	nemoći	15		
29	nesreća	ii	80	6						
30	noć	ii	885	4						
31	obećanje	ii	25	4						
32	odjeća	ii	60	4						
33	općina	ii	183	6						
34	opterećenje	ii	43	6						
35	osjećaj	ii	130	7						
36	otkriće	ii	91	5						
37	palikuća	ii	27	2	palikuća	21	palikuće	6		
38	pamćenje	ii	23	3	pamćenja	9	pamćenje	9	pamćenju	5
39	peč	ii	76	3	peč	16	peći	55	pečima	5
40	piće	ii	79	5						

41	plaćanje	ii	27	5						
42	pluća	ii	53	2	pluća	44	plućima	9		
43	poduzeće	ii	157	4						
44	pokuštvo	ii	26	4						
45	pomoć	ii	365	3	pomoć	115	pomoći	40	pomoću	209
46	pomoćnik	ii	27	7						
47	ponoć	ii	29	2	ponoć	19	ponoći	10		
48	povećanje	ii	74	4						
49	povrće	ii	38	4						
50	proljeće	ii	124	5						
51	raskršće	ii	43	4						
52	samoća	ii	83	6						
53	shvaćanje	ii	56	4						
54	sjećanje	ii	94	5						
55	smeće	ii	28	4						
56	sreća	ii	196	7						
57	stoljeće	ii	182	4						
58	svijeća	ii	71	5						
59	šećer	ii	67	5						
60	tekućina	ii	86	5						
61	teškoća	ii	68	4						
62	tisuća	ii	172	4						
63	tvrdoća	ii	24	5						
64	većina	ii	82	5						
65	vijeće	ii	223	4						
66	voće	ii	71	4						
67	vreća	ii	42	6						
68	vrtić	ii	50	7						
69	vrućica	ii	28	6						
70	vrućina	ii	28	4						

Kao što se vidi, 138 je imenica koje u osnovnomu obliku imaju prednepčanic *č*, a 70 imenica koje imaju nepčanic *ć* u osnovnomu obliku, što je dvostruko manje. To bi značilo da se na popisu nalazi 208 imenica koje u osnovnomu obliku sadrže bezvučne nepčane slivenike, no ipak ih je 204 jer 4 imenice s popisa sadrže i *č* i *ć*, pa se pojavljuju dva puta.

U pravopisima se većina ovakvih riječi svrstava pod kategoriju riječi u kojima postanak nije vidljiv i navodi se kako su sve takve riječi popisane u Pravopisnome rječniku (Babić, Finka,

Moguš 2000: 24). Neke su od takvih imenica s navedenoga popisa navedene u (14).

(14) *čaša, čep, čudo, dućan, mačka, noć, priča, riječ*

U pravopisima se navode i češći imenički sufiksi u kojima se pojavljuje *č*, navedeni u (15), prema Babić, Finka, Moguš (2000: 25).

(15) *-ač* (berač),
-ača (brezovača),
-jača (sjevernjača),
-ičar (antologičar),
-čić (kamenčić),
-čica (grančica),
-čina (cjevčina),
-če (kumče)

Najčešći sufiks na koji završavaju najčešće imenice s ovoga popisa je *-ač*, njega imaju imenice navedene u (17). Iz popisa je izostavljen *samoupravljač* kao riječ koja je u jednomu povijesnomu razdoblju bila vrlo česta, ali danas nije.

(17) *dobavljač, pjevač, igrač, potrošač, prodavač, proizvođač, promatrač, nosač, vozač, mač, nosač, kolač, kotač, mjenjač, naslonjač, plač, pokrivač, divljač*

Jedina imenica na popisu koja završava na sufiks *-ič* je imenica *vodič*. Sufiks *-ič* je danas neplodan, zadržao se samo u nekim imenicama koje znače vršitelje radnje (isto: 25).

Jedina imenica na popisu koja završava na sufiks *-ača* je *palača*.

Učenike bi prilikom poučavanja trebalo upozoriti na riječi kao što su primjeri navedeni u (18). Takve su riječi izvedenice u kojima se *k* i *c* iz osnove smjenjuje sa *č*, dakle učenici ih ne uče kao imenice koje završavaju na sufikse *-ičar* odnosno *-čina*.

(18) *mjesečina, paučina, gorčina, količina,*

tehničar, političar

Najčešći su imenički sufiksi u kojima se pojavljuje *ć* sufiks *-ić*, primjeri su navedeni u (19) i sufiks *-oća*, primjeri su navedeni u (20).

(19) *vrtić, djelić, gradić, mišić, mladić*

(20) *čistoća, čvrstoća, gustoća, hladnoća, samoća, teškoća, tvrdoća*

Česte su i izvedenice (većinom su to glagolske imenice) u kojima se *t* iz osnove smjenjuje sa *ć*, primjeri sa sufiksima *-(a)nje* i *-enje* navedeni su u (21), a sa sufiksom *-će* u (22).

(21) *sjećanje, shvaćanje, plaćanje,*
pamćenje, opterećenje, čišćenje

(22) *poduzeće, otkriće, nadahnuće*

Većina imeničkih nastavaka koji se u pravopisnim priručnicima navode kao češći zapravo nisu tako česti (*-jaća, -ičar, -će, -ćanin, -ećak, -ićak, -ičar, -ićna* itd.). Isto su tako za primjere često navedene riječi koje se rijetko upotrebljavaju, poput *brijač, okidač, čabar, gluhać, zlaćanost* i sl. Učenike ne treba zamarati velikim brojem primjera koji im u svakodnevnoj komunikaciji nisu korisni.

Učinkovite bi bile vježbe u kojima učenici u obliku mentalne mape trebaju navesti što više imenica koje završavaju na *-ač* ili *-oća*. Zanimljivo bi bilo proučiti koliko se riječi navedenih u takvoj vježbi nalazi na popisu najčešćih riječi sa *č* i *ć*. Korisne bi bile i vježbe u kojima su učenicima zadani glagoli od kojih moraju načiniti glagolske imenice (npr. *čistiti – čišćenje, otkriti – otkriće*). Isto se tako učenicima mogu zadati imenice od kojih trebaju napisati umanjene (npr. *vrt – vrtić, grad – gradić*). Na nastavi je važno vježbati pisanje najčešćih riječi sa *č* i *ć* kroz različite zadatke, i to tako da učenici ispočetka ni ne primijete da je riječ o učenju pravilnoga pisanja riječi sa *č* i *ć*. Učenici bi trebali razvijati svoje misaone sposobnosti rješavajući i neke problemske zadatke, posebice u višim razredima, pomoću kojih bi također osvijestili važnost pravopisnih pravila. Bilo bi zanimljivo čuti učenike kako raspravljaju o smislu rečenica poput: *Najgore je vraćanje/vraćanje starim navikama* ili *To nije život, to je*

mučenje/mučenje. Treba ih navesti da zaključuje kako su i nepčani slivenici, uz naglasak, razlikovni elementi u tim riječima.

Sve najčešće riječi s nepčanim slivenicima kojima postanak nije vidljiv, osobito one koje počinju sa *č* i *ć*, najučinkovitije bi bilo usvajati kao dio vokabulara, odnosno naučiti ih u pisanom obliku. Važno je da su učenici usredotočeni na riječi koje se najčešće upotrebljavaju jer zaista nema potrebe da znaju pisati neke riječi koje se navode u nekim pravopisnim priručnicima poput *ćata*, *pleća*, *saće*, *ćasa*, *naćeve*, *stećak*, *telećak*, *crvendać*, *kamećak*, *čabar*, *luč*, *čigra*, *gorčica*, *čelnik* itd. Međutim, u Hrvatskom školskom pravopisu (2005) pregledno su popisana temeljna pravila o pisanju *č* i *ć*, a u primjerima se nalazi velik broj najčešćih riječi s nepčanim slivenicima *č* i *ć*: *junaće*, *oblačan*, *stričevi*, *mjeseće*, *zečevi*, *pokrivač*, *bič*, *čađa*, *čaša*, *grč*, *čelo*, *hlače*, *jučer*, *ključ*, *mačka*, *pčela*, *račun*, *točan*, *točka*, *večer*, *kći*, *kuća*, *moć*, *noć*, *već*, *pamćenje*, *gradić*, *čistoća*, *hladnoća* itd.

2.2. Najčešći glagoli s nepčanim slivenicima *č* i *ć*

Glagoli zauzimaju 48,32 % od ukupne prikupljene građe, što ih čini najbrojnijom vrstom riječi u ovom istraživanju. Ukupno ih je 432 od čega su 372 nepovratna, a 60 je povratnih glagola. To je drugačije od ukupnoga udjela glagola u građi najčešćih riječi gdje ih je manje od imenica (v. Cvikić 2000).

Najbrojniji su glagoli koji *č* i *ć* ne sadrže u osnovnom obliku, takvih je glagola 307. Manji dio glagola, točnije njih 125, sadrži *č* i *ć* u svom osnovnom obliku. Tablica 4 s popisom glagola sadrži dodatni stupac u kojemu su znakom + označeni svi glagoli koji nepčani slivenik *ć* sadrže samo u glagolskom prilogu sadašnjem (gps). Oblici poput *kucajuć* i *kucajući* navedeni su kao jedna različenica te je napisan zbroj njihovih pojava (nekoliko je takvih primjera u tablici). U tablici 4 su najčešći nepovratni glagoli sa *č* i *ć* koji u osnovnom obliku ne sadrže bezvučne nepčane slivenike. Najprije su navedeni pomoćni glagoli, *htjeti* i *biti* koji se u proučavanom korpusu pojavio 56 194 puta i prema Čestotniku je najčešći glagol s nepčanim slivenikom, a ujedno je i najčešća riječ hrvatskoga jezika. U tablici se ne navode sve različenice glagola *htjeti* sa *č* i *ć* jer ih je previše. Međutim, izdvojene su tri najčešće različenice jer se radi o glagolu koji *č* i *ć* ne sadrži u osnovnom obliku. Slivenik koji se pojavljuje u tim izdvojenim različnicama pojavljuje se i u svima ostalima, tako da su navedene različenice reprezentativni primjeri. U tablicama 4 i 5 ukupno je 25 takvih glagola koji imaju veći broj različenica sa *č* i *ć*, ali su izdvojene samo tri najčešće. Takvi su glagoli označeni zvjezdicom

(*).

U tablici 5 nalaze se najčešći povratni glagoli koji u osnovnomu obliku ne sadrže nepčane slivenike, u njoj slovo *p* (gp) označava povratne glagole.

Tablica 4: Najčešći glagoli koji u osnovnomu obliku ne sadrže nepčane slivenike

	Natuknica	Vrs.	Pojavnice	Broj raz.	Različnice izraz						Gps -ći
1	biti	g	56194	1	budući	2	<i>bijući</i> ⁴				
2	htjeti*	g	7177	17	će	3434	ću	832	ćemo	524	
1	analizirati	g	27	1	analizirajući	1					+
2	bacati	g	94	1	bacajući	2					+
3	baciti*	g	148	5	bačen	7	bačene	4	bačeno	2	
4	bdjeti	g	55	2	bdeći	2	bdijući	1			+
5	bježati	g	120	1	bježeći	3					+
6	blistati	g	48	1	blistajući	1					+
7	boraviti	g	32	1	boraveći	4					+
8	brisati	g	56	1	brišući	3					+
9	brojiti	g	46	1	brojeći	3					+
10	buditi	g	59	1	budeći	2					+
11	buljiti	g	40	1	buljeći	4					+
12	davati	g	275	1	dajući	9					+
13	dijeliti	g	84	1	dijeleći	2					+
14	disati	g	122	1	dišući	5					+
15	dizati	g	71	1	dižući	4					+
16	djelovati	g	173	1	djelujući	1					+
17	dodati	g	72	1	dodajući	2					+
18	dokazivati	g	22	1	dokazujući	1					+
19	dolaziti	g	464	1	dolazeći	4					+
20	donositi	g	71	1	donoseći	3					+
21	dopuštati	g	34	1	dopuštajući	2					+
22	dovoditi	g	32	1	dovodeći	1					+
23	dozivati	g	30	1	dozivajući	1					+
24	drhtati*	g	58	6	dršće	15	dršću	6	dršćući	3	
25	drhtjeti	g	43	1	drhteći	3					+

4 *Bijući* se ne pojavljuje u Čestotniku kao različnica glagola *biti*, ali u tablici je navedena iako se rijetko pojavljuje.

26	držati	g	246	1	držeći	25					+
27	gaziti	g	50	1	gazeći	1					+
28	gledati	g	943	1	gledajući	63					+
29	glumiti	g	25	1	glumeći	1					+
30	goniti	g	40	1	goneći	3					+
31	govoriti	g	1078	1	govoreći	22					+
32	graditi	g	179	1	gradeći	3					+
33	gristi	g	52	1	grizući	1					+
34	gubiti	g	60	1	gubeći	2					+
35	gubiti se	g	53	1	gubeći	2					+
36	gušiti	g	30	1	gušeći	1					+
37	gutati	g	32	1	gutajući	1					+
38	hodati	g	151	1	hodajući	4					+
39	hraniti	g	63	1	hraneći	2					+
40	hvatati	g	74	1	hvatajući	5					+
41	igrati	g	103	1	igrajući	3					+
42	imati	g	2831	1	imajući	12					+
43	ispitivati	g	32	1	ispitujući	1					+
44	isticati*	g	39	5	ističe	10	ističu	9	ističući	7	
45	izazivati	g	64	1	izazivajući	2					+
46	izbaciti	g	47	3	izbačen	1	izbačena	1	izbačeni	1	
47	izgovarati	g	29	1	izgovarajući	2					+
48	izgrađivati	g	24	1	izgrađujući	1					+
49	izlaziti	g	154	1	izlazeći	7					+
50	iznositi	g	107	1	iznoseći	4					+
51	izražavati	g	55	1	izražavajući	4					+
52	izvoditi	g	67	1	izvodeći	2					+
53	jesti	g	118	1	jedući	1					+
54	juriti	g	53	1	jureći	2					+
55	kleti	g	31	1	kunući	1					+
56	kliziti	g	25	1	klizeći	2					+
57	koristiti	g	90	1	koristeći	13					+
58	kretati	g	46	3	kreće	11	krećemo	4	kreću	11	
59	kriti	g	27	1	krijući	1					+
60	kucati	g	61	1	kucajuć(i)	2					+
61	kuhati	g	37	1	kuhajući	1					+
62	kupiti	g	131	1	kupeći	1					+
63	kupovati	g	46	1	kupujući	1					+

64	kušati	g	33	1	kušajući	1					+
65	lajati	g	23	1	lajući	1					+
66	lebdjeti	g	36	1	lebdjeći(i)	7					+
67	letjeti	g	129	1	leteći	1					+
68	ležati	g	235	1	ležeći	7					+
69	lomiti	g	38	1	lomeći	3					+
70	loviti	g	36	1	loveći	2					+
71	lupati	g	33	1	lupajući	3					+
72	lutati	g	67	1	lutajući	2					+
73	mariti	g	26	1	mareći	1					+
74	mijenjati	g	103	1	mijenjajući	2					+
75	miješati	g	47	1	miješajući	4					+
76	milovati	g	49	1	milujući	5					+
77	mirisati	g	93	1	mirišući	4					+
78	mirovati	g	33	1	mirujući	1					+
79	misлити	g	946	1	misleći	20					+
80	moliti	g	462	1	moleći	4					+
81	motritи	g	50	1	motreći	9					+
82	mrmljati	g	28	1	mrmljajući	8					+
83	mrziti	g	68	1	mrzeći	1					+
84	mucati	g	22	1	mucajući	3					+
85	naglašavati	g	25	1	naglašavajući	5					+
86	nalaziti	g	57	1	nalazeći	1					+
87	namještati	g	23	1	namještajući	1					+
88	nanositi	g	22	1	nanoseći	1					+
89	nastavljati	g	64	1	nastavljajući	2					+
90	nastojati	g	139	1	nastojeći	11					+
91	nemati	g	1215	1	nemajući	3					+
92	nestajati	g	93	1	nestajući	3					+
93	nositi	g	464	1	noseći	26					+
94	nuditi	g	51	1	nudeći	1					+
95	njihati	g	26	1	njišući	1					+
96	obavljati	g	98	1	obavljajući	1					+
97	obilaziti	g	27	1	obilazeći	2					+
98	objašnjavati	g	40	1	objašnjavajući	2					+
99	obuhvatiti*	g	43	5	obuhvaćeni	5	obuhvaćena	3	obuhvaćen	1	
100	odavati	g	25	1	odavajući	2					+
101	odbaciti*	g	28	4	odbačen	1	odbaćena	1	odbaćene	1	

102	odbijati	g	36	1	odbijajući	3					+
103	odgovarati	g	158	1	odgovarajući	8					+
104	održavati	g	34	1	održavajući	3					+
105	okretati*	g	28	4	okreće	11	okreću	4	okrećem	2	
106	opažati	g	29	1	opažajući	4					+
107	ostajati	g	208	1	ostajući	4					+
108	ostavljati	g	88	1	ostavljajući	4					+
109	ostvariti	g	37	1	ostvarujući	2					+
110	otkrivati	g	67	1	otkrivajući	4					+
111	otvarati	g	92	1	otvarajući	7					+
112	padati	g	308	1	padajuć(i)	6					+
113	paliti	g	78	1	paleći	3					+
114	pamtiti	g	70	1	pamteći	1					+
115	paziti	g	113	1	pazeći	5					+
116	pisati	g	285	1	pišući	4					+
117	pitati	g	354	1	pitajući	3					+
118	piti	g	231	1	pijući	3					+
119	pjevati	g	327	1	pjevajući	4					+
120	plakati*	g	251	9	plače	66	plaču	35	plaćem	24	
121	plašiti	g	27	1	plašeći	1					+
122	platiti*	g	80	4	plaćeno	2	plaćen	1	plaćena	1	
123	plaziti	g	25	1	plazeći	3					+
124	plesati	g	54	1	plešući	2					+
125	pogledati	g	284	1	pogledajući	2					+
126	pokazivati	g	190	1	pokazujući	18					+
127	pokretati*	g	24	4	pokreće	13	pokreću	6	pokrećem	1	
128	pokušavati	g	76	1	pokušavajući	6					+
129	polaziti	g	69	1	polazeći	18					+
130	pomagati	g	80	1	pomažući	2					+
131	pomišljati	g	22	1	pomišljajući	1					+
132	ponavljati	g	79	1	ponavljajući	6					+
133	posrtati*	g	22	5	posrće	13	posrću	4	posrćem	2	
134	posvetiti*	g	39	4	posvećena	13	posvećen	4	posvećeni	3	
135	poštovati	g	35	1	poštujući	1					+
136	pozdravljati	g	41	1	pozdravljajući	6					+
137	pozivati	g	25	1	pozivajući	7					+
138	poznavati	g	110	1	poznavajući	5					+
139	prati	g	40	1	perući	1					+

140	pratiti	g	139	1	prateći	8					+
141	praviti	g	50	1	praveći	7					+
142	predati	g	63	1	predajući	1					+
143	predlagati	g	38	1	predlažući	1					+
144	predviđati	g	36	1	predviđajući	1					+
145	prekidati	g	42	1	prekidajući	3					+
146	prelaziti	g	107	1	prelazeći	7					+
147	prenositi	g	68	1	prenoseći	4					+
148	pretvarati	g	24	1	pretvarajući	1					+
149	prihvatiti*	g	114	4	prihvaćena	5	prihvaćen	3	prihvaćeni	2	
150	prijetiti	g	86	1	prijeteći	3					+
151	prikazivati	g	62	1	prikazujući	1					+
152	prilaziti	g	66	1	prilazeći	2					+
153	primati	g	103	1	primajući	7					+
154	primijetiti	g	82	2	primijećen	1	primijećeno	1			
155	primjenjivati	g	72	1	primjenjujući	2					+
156	pristajati	g	39	1	pristajuć(i)	2					+
157	prodavati	g	56	1	prodajući	2					+
158	proizvoditi	g	132	1	proizvodeći	2					+
159	prolaziti	g	190	1	prolazeći	9					+
160	promatrati	g	178	1	promatrajući	21					+
161	propuštati	g	22	1	propuštajući	1					+
162	provoditi	g	73	1	provodeći	2					+
163	pružati	g	129	1	pružajući	8					+
164	psovati	g	45	1	psujuć(i)	3					+
165	pucati	g	102	1	pucajući	4					+
166	puhati	g	24	1	pušući	2					+
167	puniti	g	26	1	puneći	1					+
168	pušiti	g	80	1	pušeći	3					+
169	puštati	g	55	1	puštajući	3					+
170	putovati	g	105	1	putujući	3					+
171	raditi	g	594	1	radeći	2					+
172	raspolagati	g	42	1	raspolažući	2					+
173	raspravljati	g	44	1	raspravljajući	2					+
174	rasti	g	253	1	rastući	4					+
175	razgledati	g	36	1	razgledajući	1					+
176	razgovarati	g	158	1	razgovarajući	2					+
177	razmatrati	g	32	1	razmatrajući	3					+

178	razmišljati	g	84	1	razmišljajući	7					+
179	razvijati	g	31	1	razvijajući	2					+
180	reagirati	g	30	1	reagirajući	2					+
181	rješavati	g	50	1	rješavajući	1					+
182	rugati se	g	41	1	rugajući	2					+
183	rušiti	g	46	1	rušeći	7					+
184	sanjati	g	100	1	sanjajući	1					+
185	shvatiti	g	155	1	shvaćeno	1					
186	silaziti	g	40	1	silazeći	3					+
187	sisati	g	24	1	sišući	1					+
188	sjedati	g	36	1	sjedajući	3					+
189	sjediti	g	258	1	sjedeć(i)	16					+
190	skakati*	g	45	5	skače	19	skaču	12	skačem	4	
191	skrivati	g	62	1	skrivajući	1					+
192	skupljati	g	27	1	skupljajući	1					+
193	slati	g	47	1	šaljući	1					+
194	slaviti	g	30	1	slaveći	1					+
195	slijediti	g	82	1	slijedeći	7					+
196	slikati	g	34	1	slikajući	1					+
197	slušati	g	364	1	slušajuć(i)	21					+
198	slutiti	g	135	1	sluteći	11					+
199	služiti	g	223	1	služeć(i)	2					+
200	smatrati	g	216	1	smatrajući	3					+
201	spajati	g	27	1	spajajući	2					+
202	spominjati	g	49	1	spominjući	2					+
203	spremati	g	36	1	spremajući	3					+
204	spuštati	g	29	1	spuštajući	2					+
205	stajati	g	532	1	stojeći	13					+
206	stenjati	g	25	1	stenjući	3					+
207	strepiti	g	40	1	strepeći	3					+
208	stvarati	g	168	1	stvarajući	7					+
209	suditi	g	56	1	sudeći	9					+
210	sudjelovati	g	122	1	sudjelujući	2					+
211	sumnjati	g	33	1	sumnjajući	2					+
212	svijetliti	g	35	1	svijetleći	2					+
213	svirati	g	77	1	svirajući	1					+
214	šaptati*	g	69	5	šapće	32	šapćući	8	šapću	6	
215	šetati*	g	71	6	šećem	8	šeće	6	šeću	4	

216	širiti	g	37	1	šireći	5					+
217	šumiti	g	79	1	šumeći	1					+
218	šutjeti	g	240	1	šuteći	10					+
219	tepati	g	23	1	tepajući	1					+
220	tjerati	g	65	1	tjerajući	1					+
221	tonuti	g	49	1	tonući	1					+
222	tražiti	g	505	1	tražeći	28					+
223	treperiti	g	31	1	trepereći	1					+
224	tvrditi	g	46	1	tvrdeći	1					+
225	ubijati	g	50	1	ubijajući	2					+
226	udarati	g	80	1	udarajući	3					+
227	uhvatiti*	g	90	4	uhvaćen	4	uhvaćena	1	uhvaćene	1	
228	ulaziti	g	182	1	ulazeći	7					+
229	umirati	g	97	1	umirući	6					+
230	uputiti*	g	75	4	upućen	9	upućeno	5	upućena	4	
231	urlati	g	32	1	urlajući	4					+
232	ustajati	g	50	1	ustajući	2					+
233	utjecati	g	79	2	utječe	24	utječu	19			
234	utvrđivati	g	26	1	utvrđujući	1					+
235	uzimati	g	151	1	uzimajući	8					+
236	uživati	g	73	1	uživajući	8					+
237	valjati	g	30	2	valjajući	4	valjaljući	1			
238	vidjeti	g	1391	1	videći	14					+
239	vikati*	g	181	8	više	67	viču	17	vičem	14	
240	viriti	g	31	1	vireći	1					+
241	visjeti	g	95	1	viseć(i)	3					+
242	vjerovati	g	252	1	vjerujući	10					+
243	vladati	g	86	1	vladajući	1					+
244	voditi	g	322	1	vodeći	7					+
245	voljeti	g	458	1	voleći	1					+
246	vratiti	g	100	3	vraćen	4	vraćeni	1	vraćeno	1	
247	vrebat	g	32	1	vrebajući	1					+
248	vršiti	g	136	1	vršeći	2					+
249	zaboravljati	g	61	1	zaboravljajući	6					+
250	zadovoljavati	g	36	1	zadovoljavajući	1					+
251	zadrhtati*	g	37	4	zadršće	6	zadrhće	1	zadršći	1	
252	zahtijevati	g	92	1	zahtijevajući	3					+
253	zahvaljivati	g	60	1	zahvaljujući	44					+

254	zahvatiti	g	29	2	zahvaćena	2	zahvaćeno	3			
255	zamišljati	g	28	1	zamišljajući	1					+
256	zamjenjivati	g	27	1	zamjenjujući	2					+
257	zaštititi*	g	37	4	zaštićeni	4	zaštićen	2	zaštićena	2	
258	zatvarati	g	66	1	zatvarajući	2					+
259	zavijati	g	25	1	zavijajući	1					+
260	znati	g	2467	1	znajući(i)	31					+
261	zuriti	g	24	1	zureći	5					+
262	zvati	g	278	1	zovući	2					+
263	željeti	g	464	1	želeći	13					+
264	živjeti	g	551	1	živeći	6					+
265	žudjeti	g	38	1	žudeći	3					+

Tablica 5: Najčešći povratni glagoli koji u osnovnomu obliku ne sadrže nepčane slivenike

1	baviti se	pg	110	1	baveći	1					+
2	bojati se	pg	271	1	bojeći	8					+
3	boriti se	pg	100	1	boreći	8					+
4	braniti se	pg	30	1	braneći	2					+
5	diviti se	pg	26	1	diveći	1					+
6	držati se	pg	71	1	držeći	6					+
7	hvatati se	pg	30	1	hvatajući	2					+
8	igrati se	pg	86	1	igrajući	1					+
9	isticati se	pg	34	2	istiće	18	ističu	13			
10	klanjati se	pg	29	1	klanjajući	3					+
11	kretati se*	pg	73	5	kreće	35	kreću	31	krećući	4	
12	kriti se	pg	37	1	krijući	2					+
13	ljuljati se	pg	22	1	ljuljajući	2					+
14	ljutiti se	pg	45	1	ljuteći	1					+
15	micati se*	pg	64	5	miće	32	miču	16	mičući	2	
16	nadati se	pg	100	1	nadajući	2					+
17	nametati se	pg	22	2	nameće	16	nameću	3			
18	njihati se	pg	65	1	njišući	4					+
19	obazirati se	pg	28	1	obazirući	10					+
20	okretati se*	pg	86	4	okreće	55	okreću	13	okrećem	3	
21	oslanjati se	pg	22	1	oslanjajući	3					+
22	osvrtati se*	pg	33	4	osvrće	10	osvrćući	8	osvrću	3	
23	otimati se	pg	34	1	otimajući	1					+
24	otvarati se	pg	47	1	otvarajući	1					+
25	plašiti se	pg	31	1	plašeći	3					+

26	pomicati se	pg	26	3	pomiče	11	pomičemo	1	pomiču	3	
27	praviti se	pg	32	1	praveći	2					+
28	pretvarati se	pg	42	1	pretvarajući	3					+
29	razlikovati se	pg	97	1	razlikujući	1					+
30	rušiti se	pg	56	1	rušeć(i)	3					+
31	služiti se	pg	56	1	služeći	4					+
32	smijati se	pg	201	1	smijući	8					+
33	smiješiti se	pg	70	1	smiješeći	11					+
34	spremati se	pg	49	1	spremaajući	3					+
35	spuštati se	pg	48	1	spuštajući	1					+
36	ticati se	pg	81	2	tiče	76	tiču	4			
37	tresti se	pg	37	1	tresući	1					+
38	truditi se	pg	24	1	trudeći	3					+
39	veseliti se	pg	36	1	veseleći	1					+
40	vtjeti se	pg	37	1	vrteći	2					+

U navedenim se glagolima *ć* pojavljuje puno češće nego *č*. Većina glagola, točnije 270 glagola, iz ove tablice sadrži *ć* samo u glagolskom prilogu sadašnjem. Učenici će uspješno usvojiti pravilne oblike ovih glagola ako nauče tvoriti njihov glagolski prilog sadašnji pomoću prezenta trećega lica množine i sufiksa *-ći*. Nastavnik s učenicima treba sustavno uvježbavati tvorbu glagolskog priloga sadašnjeg od najčešćih glagola sa *č* i *ć*.

Ostalih bi 37 glagola s popisa učenici mogli naučiti pravilno pisati i izgovarati ako usvoje određena fonološka pravopisna pravila. Fonem *ć* dolazi u glagolima na *-i(ti)* i *-je(ti)* kojima korijen ili osnova prije tematskoga vokala (*-a-*, *-i-*) završava na *-t* prilikom tvorbe glagolskoga pridjeva trpnoga (Badurina, Marković, Mićanović 2007: 12). Na popisu se nalazi 11 takvih glagola, navedeni su u (23), gdje se kao primjer navodi samo muški rod jednine, ali isto pravilo vrijedi i za ostale oblike.

- (23) *obuhvatiti – obuhvaćen, platiti – plaćen, posvetiti – posvećen, prihvatiti – prihvaćen, primijetiti – primijećen, shvatiti – shvaćen, uhvatiti – uhvaćen, uputiti – upućen, vratiti – vraćen, zahvatiti – zahvaćen, zaštititi – zaštićen*

Grafem *ć* pojavljuje se i u prezentu, imperativu te u glagolskomu pridjevu sadašnjemu glagola na *-a(ti)* kojima osnova završava na *t* (isto). Na popisu je 13 takvih glagola, navedeni su u (24), gdje su povratni glagoli zbrojeni s nepovratnim glagolom. Navodi se samo 1. lice

jednine prezenta i 2. lice jednine imperativa, ali isto vrijedi i za ostale oblike.

- (24) **posrtati** – posrćem, posrći, posrćući
šaptati – šapćem, šapći, šapćući
šetati – šećem, šeći, šećući/šetajući
drhtati – drhćem/dršćem, dršći, dršćući
zadrhtati – zadrhćem/zadršćem, zadršći
htjeti – hoću/ću/neću, hoteći/htijući
kretati (se) – krećem(se), kreći(se), krećući (se)
okretati (se) – okrećem (se), okreći (se), okrećući (se)
pokretati – pokrećem, pokreći, pokrećući
nametati se – namećem se, nameći se, namećući se
osvrtati se – osvrćem se, osvrći se, osvrćući se

Grafem *č* piše se u prezentu, imperativu i glagolskom prilogu sadašnjem glagola na *-a(ti)* kojima osnova završava na *c* i *k* (Badurina, Marković, Mićanović 2007: 10). Devet se takvih glagola nalazi na popisu najčešćih glagola sa *č* i *ć*, navedeni su u (25) i (26).

- (25) **plakati** – plaćem, plaći, plaćući
skakati – skaćem, skaći, skaćući
vikati – vićem, vići, vićući
- (26) **isticati** – ističem, istići, ističući
utjecati – utječem, utjeći, utjećući
isticati se – ističem, istići, ističući
micati se – mićem, mići, mićući
pomicati se – pomićem, pomići, pomićući
ticati se – tićem, tići, tićući

Fonem *č* pojavljuje se i u glagolskomu pridjevu trpnomu glagola na *-i(ti)* kojima osnova završava na *c* (isto). Takva su samo tri glagola na popisu, s istim korijenom, navedeni su u (27).

- (27) **baciti** – baćen,

izbaciti – izbačen
odbaciti – odbačen.

Međutim, učenicima je naporno istovremeno razmišljati kojim nastavkom završava određeni glagol, nalazi li se na kraju glagolske osnove *c*, *k* ili *t* te o kojem se glagolskom obliku radi u primjeru. Učenje bi pravilnog pisanja navedenih glagolskih oblika bilo učinkovitije kada bi se učenici kroz razne zadatke i vježbe na nastavi što češće s njima susretali jer bi ih tako naučili u pisanom obliku.

U tablicama 6 i 7 nalazi se popis najčešćih nepovratnih glagola koji *č* i *ć* sadrže u osnovnom obliku.

Tablica 6: Najčešći nepovratni glagoli koji u osnovnomu obliku sadrže prednepčani slivenik č

	Natuknica	Vrsta riječi	Pojavnice	Različnice broj
1	čekati	gi	483	18
2	čestitati	gi	32	10
3	činiti	gi	248	13
4	čitati	gi	170	14
5	čuti	gi	923	21
6	čuvati	gi	113	19
7	dočekati	gi	76	16
8	ispričati	gi	30	9
9	izvlačiti	gi	25	9
10	jačati	gi	24	5
11	klečati	gi	24	7
12	koračati	gi	30	9
13	lječiti	gi	26	8
14	mučati	gi	24	7
15	mučiti	gi	79	12
16	načiniti	gi	38	15
17	naučiti	gi	79	16
18	očekivati	gi	185	13
19	odlučiti	gi	88	11
20	odlučivati	gi	33	8
21	označavati	gi	27	6
22	označiti	gi	34	13
23	označivati	gi	31	4

24	početi	gi	587	20
25	počinjati	gi	143	13
26	počivati	gi	44	12
27	potrčati	gi	34	9
28	preskočiti	gi	24	8
29	pričati	gi	153	16
30	pričekati	gi	28	9
31	privlačiti	gi	33	8
32	pročitati	gi	51	12
33	proučavati	gi	46	9
34	računati	gi	69	12
35	sačuvati	gi	36	9
36	skočiti	gi	89	9
37	sprečavati	gi	23	7
38	spriječiti	gi	51	11
39	točiti	gi	28	6
40	trčati	gi	92	11
41	tumačiti	gi	48	9
42	učiniti	gi	315	20
43	učiti	gi	65	12
44	uključiti	gi	28	9
45	uključivati	gi	23	5
46	uočiti	gi	33	8
47	začuti	gi	31	9
48	zaključiti	gi	76	11
49	zaključivati	gi	28	5
50	započeti	gi	43	11
51	značiti	gi	366	10
52	zvučati	gi	27	7

Tablica 7: Najčešći nepovratni glagoli koji u osnovnomu obliku sadrže nepčani slivenik ć

1	dići	gi	44	1	dići	10				
2	doći	gi	970	1	doći	183				
3	ići	gi	823	2	ići	70	idući	9		
4	izaći	gi	148	1	izaći	21				
5	izići	gi	65	1	izići	7				
6	izreći	gi	49	7						
7	izvući	gi	74	7						
8	leći	gi	61	1	leći	23				

9	moći	gi	4043	1	moći	84				
10	naći	gi	411	1	naći	114				
11	naići	gi	47	1	naići	6				
12	navući	gi	29	5						
13	obećati	gi	30	10						
14	obići	gi	30	1	obići	6				
15	obući	gi	49	6						
16	obuhvaćati	gi	51	7						
17	omogućavati	gi	27	5						
18	omogućiti	gi	69	13						
19	omogućivati	gi	82	6						
20	osjećati	gi	250	14						
21	otići	gi	434	1	otići	84				
22	peći	gi	43	3	peče	22	pečena	1	pečeno	1
23	plaćati	gi	72	12						
24	pobjeći	gi	96	1	pobjeći	20				
25	poći	gi	293	1	poći	52				
26	podići	gi	57	1	podići	11				
27	pomoći	gi	105	1	pomoći	41				
28	postići	gi	135	1	postići	34				
29	povećati	gi	32	8						
30	povećavati	gi	27	4						
31	povući	gi	51	3	povuče	24	povučete	1	povući	5
32	prići	gi	92	1	prići	16				
33	prihvaćati	gi	33	8						
34	prijeći	gi	103	1	prijeći	25				
35	primjećivati	gi	27	7						
36	privući	gi	23	5						
37	proći	gi	243	1	proći	40				
38	pronaći	gi	80	1	pronaći	32				
39	proteći	gi	28	1	proteče	3				
40	saopćiti	gi	25	8						
41	shvaćati	gi	81	13						
42	sići	gi	71	1	sići	12				
43	sjeći	gi	42	5						
44	steći	gi	54	5						
45	stići	gi	216	1	stići	36				
46	teći	gi	192	5						

47	tući	gi	55	4						
48	ući	gi	211	1	ući	30				
49	upućivati	gi	29	8						
50	vraćati	gi	41	9						
51	vući	gi	111	7						
52	zaći	gi	25	1	zaći	4				
53	zavući	gi	25	2	zavuće	4	zavući	2		

U tablicama 8 i 9 među povratnim je glagolima samo njih osam koji se ne pojavljuju kao nepovratni u tablicama 6 i 7, oni su masno napisani.

Tablica 8: Najčešći povratni glagoli koji u osnovnomu obliku sadrže prednepčani slivenik č

	Natuknica	Vrsta riječi	Pojavnice	Različnice broj		
1	činiti se	pgi	335	9		
2	čuditi se	pgi	67	12		
3	čuvati se	pgi	22	7		
4	mučiti se	pgi	23	9		
5	očitovati se	pgi	35	9		
6	odlučiti se	pgi	29	1	odreći	6
7	učiniti se	pgi	48	6		
8	uvlačiti se	pgi	23	7		
9	vjenčati se	pgi	27	8		

Tablica 9: Najčešći povratni glagoli koji u osnovnomu obliku sadrže nepčani slivenik ć

	Natuknica	Vrsta riječi	Pojavnice	Različnice broj	Različnice izraz					
1	izvući se	pgi	24	4						
2	naći se	pgi	56	1	naći	9				
3	obraćati se	pgi	41	11						
4	obraćati se	pgi	22	5						
5	odreći se	pgi	101	12						
6	povećati se	pgi	33	8						
7	povećavati se	pgi	49	5						
8	povući se	pgi	41	3	povuće	10	povućem	1	povući	6
9	sjećati se	pgi	148	11						
10	vraćati se	pgi	171	16						
11	vući se	pgi	45	2	vuće	22	vućem	1		

Učenicima bi pravilno pisanje jednoga dijela ovih glagola trebalo olakšati pravopisno pravilo

o pojavljivanju nepčanika *ć* u infinitivu glagola koji nemaju sufiks *-ti* nego *-ći* (Babić, Finka, Moguš 2000: 28), kao *dići, doći, ići, izaći, moći, obići, otići, peći, povući, tući, ući, odreći se, vući se* itd. Na ovom se popisu nalaze 43 takva glagola. Važno je napomenuti kako neki od tih glagola u tvorbi prezenta (osim 3. lica množine), aorista (samo 2. i 3. lice jednine), imperfekta i glagolskog pridjeva trpnoga imaju *č* prema osnovnom *k* (Badurina, Marković, Mićanović 2007: 10). Takvih je glagola na ovom popisu sedamnaest, navedeni su u (28), ali tako da su spojeni nepovratni i povratni pa ih je četrnaest. Kod izvedenih je glagola masno označen samo prefiks tako da se vidi kako ima samo osam različitih korijena. Navode se prezent i(li) glagolski pridjev trpni jer su, prema Čestotniku, najčešći oblici takvih glagola.

- (28) **izreći** – izrečem, izrečen
obući – obučem, obučen
peći – pečem, pečen
sjeći – siječem, sječen
steći – stečem, stečen
teći – tečem
proteći – protečem
tući – tučem, tučen
vući (se) – vučem (se), vučen
izvući (se) – izvučem (se), izvučen
navući – navučem, navučen
povući (se) – povučem (se), povučen
privući – privučem, privučen
zavući – zavučem, zavučen

Pravilno pisanje glagola navedenih u (28) moglo bi se uvježbavati tako da se od učenika traži da navedu određeni oblik glagola (npr. navedite prvo lice jednine prezenta glagola *izreći* ili navedite glagolski pridjev trpni glagola *tući*). Uvježbavanje bi se pravilnoga pisanja moglo odvijati i kroz igru, npr. učenici dobiju tablicu s praznim poljima iza kojih se kriju glagoli u 1. licu jednine prezenta kojima moraju napisati osnovni oblik. Učenici bi kroz uspješno riješene igre i druge aktivnosti mogli biti i nagrađeni. Tako bi bili više motivirani za vježbu, ali bi se i međusobno natjecali.

Na popisu se nalazi još 82 glagola kojima postanak nije vidljiv. Primjeri su tih glagola

navedeni u (29). Pisanje pojedinih od njih, kao primjeri u (30), moglo bi se tumačiti prema tvorbi: *korak + ati* ili *prihvat + ati*, ali mnogim bi učenicima takvo tumačenje bilo nejasno. Učenici bi vjerojatno znatno brže i lakše usvojili oblike tih 82 glagola tako da ih nauče u pisanom obliku kao dio vokabulara, stoga je važno da se na nastavi što više susreću s tim riječima.

(29) *čekati, čitati, načiniti, računati, učiniti, učiti, saopćiti*

(30) *koračati, liječiti, jačati, prihvaćati, primjećivati*

2.3. Najčešći pridjevi s nepčanim slivenicima č i ć

Pridjevi zauzimaju 15,10 % od ukupne prikupljene građe. Ukupno ih je 135, od čega je 9 pridjeva koji č i ć ne sadrže u osnovnomu obliku, a 126 pridjeva u kojima se č i ć pojavljuju u osnovnomu obliku. Kod pridjeva koji se kompariraju, uglavnom su to opisni pridjevi, navedeni su pozitiv (P), komparativ (K) i superlativ (S) ako su zabilježeni uz pridjev u trećemu dijelu Čestotnika, odnosno u Abecednomu rječniku s pojavnicama. Primjerice, natuknica *čest* pojavila se 56 puta u 16 različenica navedenih u (31).

(31) *čest* (2), *česta* (5), *česte* (5), *česti* (4), *čestih* (3), *čestim* (2), *čestoj* (1),
češća (3), *češće* (1), *češći* (3), *češćih* (2), *češćim* (3),
najčešća (4), *najčešće* (3), *najčešći* (13), *najčešćim* (2).

U tablicama su navedeni pozitiv, komparativ i superlativ pridjeva tako da je naveden samo muški rod jednine i zbroj pojava. Dakle, različenice pridjeva *čest* navedene u (31) bit će prikazane kao u tablici 10.

Tablica 10: Primjer tabličnoga prikaza pridjeva

Natuknica	Vrsta riječi	Pojavnice	Različenice broj	Različenice izraz					
čest	pi	56	16	P čest	22	K češći	12	S najčešći	22

Devet je pridjeva u kojima se č i ć pojavljuju samo u komparativu i superlativu, navedeni su u tablici 11. Pridjev *velik* najčešći je pridjev koji u nekomu od svojih oblika sadrži nepčani slivenik. U proučavanom se korpusu pojavio 1999 puta.

Tablica 11: Najčešći pridjevi koji u osnovnomu obliku ne sadrže nepčane slivenike

	Natuknica	Vrsta riječi	Pojavnice	Različnice broj	Različnice komparativ		Različnice superlativ	
1	gorak	p	65	2	K gorči	2		
2	gust	p	147	5	K gušći	8	S najgušći	3
3	jak	p	222	17	P jači	82	S najjači	20
4	kratak	p	234	12	K kraći	65	S najkraći	6
5	krut	p	46	1	K krući	1		
6	ljut	p	80	6	K ljući	3	S najljući	5
7	velik	p	1999	23	K veći	563	S najveći	185
8	žarki	p	51	2	K žarči	2		
9	žut	p	258	2	K žući	2		

Kako bi znali pravilno napisati navedene riječi, učenici moraju naučiti pravopisna pravila koja upućuju na pravilno pisanje komparativa i superlativa. Prednepčanik *č* pojavljuje se u komparativu i superlativu s nastavkom *-ji* pridjeva kojima osnova završava na *k*. Najčešći su takvi pridjevi navedeni u (32).

- (32) *gorak – gorči, najgorči*
jak – jači, najjači
žarki – žarči

Nepčanik *ć* piše se u komparativu i superlativu s nastavkom *-ji* pridjeva kojima osnova završava na *t*. Na ovom se popisu nalaze četiri takva pridjeva, navedeni su u (33).

- (33) *kratak – kraći, najkraći*
krut – krući, najkrući
ljut – ljući, najljući
žut – žući, najžući

Isto je i s komparativom i superlativom pridjeva na *-st*. Jedini je takav primjer na popisu pridjev *gust* s komparativom *gušći* i superlativom *najgušći* (Badurina, Marković, Mićanović 2007: 10, 12).

Učenicima bi se za vježbu moglo dati da napišu sastavak u kojemu će se za opisivanje

koristiti komparativima i superlativima. Bilo bi korisno da učenici jedni drugima ispravljaju sastavak te da nakon toga s nastavnikom raspravljaju o najčešćim pogreškama. Što se više puta na nastavi raspravlja o pravilnom obliku nekog pridjeva, to je veća vjerojatnost da će učenici zapamtiti kako se taj pridjev pravilno piše.

Puno je veći broj pridjeva u kojima se *č* i *ć* javlja u osnovnom obliku, kao u tablici 12 gdje su navedene riječi s prednepčanicom *č* i tablici 13, gdje su navedene riječi s nepčanicom *ć*.

Tablica 12: Najčešći pridjevi koji u osnovnom obliku sadrže prednepčani slivenik č

1	američki	pi	124	9						
2	beskonačan	pi	26	9						
3	bračni	pi	28	8						
4	čađav	pi	27	11						
5	čaroban	pi	24	10	P čaroban	22	K čarobniji	1	S najčarobniji	1
6	častan	pi	40	10	P častan	39	K časniji	1		
7	čeličan	pi	41	10						
8	čest	pi	56	16	P čest	22	K češći	12	S najčešći	22
9	čist	pi	256	25	P čist	236	K čišći /čistiji	8	S najčišći/najčistiji	12
10	čitav	pi	426	13	P čitav	426				
11	čovjekov	pi	51	11						
12	čudan	pi	167	14	P čudan	164	K čudniji	2	S najčudniji	1
13	čudesan	pi	41	13	P čudesan	40	K čudesniji	1		
14	čvrst	pi	132	20	P čvrst	108	K čvršći	22	S najčvršći	2
15	dinamičan	pi	26	7						
16	dječaćki	pi	28	9						
17	dječji	pi	209	11						
18	drugačiji	pi	48	7						
19	drukčiji	pi	27	7						
20	dugačak	pi	52	10						
21	dugoročan	pi	43	12	P dugoročan	41	K dugoročniji	2		
22	električan	pi	195	10						
23	fantastičan	pi	25	10						
24	fizički	pi	80	10						
25	grafički	pi	24	7						
26	grčki	pi	55	11						
27	istočni	pi	24	6	P istočni	23	K istočniji	1		
28	izmjeničan	pi	53	9						

29	izmučen	pi	23	5						
30	jednoličan	pi	23	10						
31	jezični	pi	30	8						
32	karakterističan	pi	37	10	P karakterističan	33	S najkarakterističniji	4		
33	klasičan	pi	35	10						
34	konačan	pi	71	10						
35	krivičan	pi	34	8						
36	lančan	pi	23	7						
37	ličan	pi	27	10	P ličan	26	S najličniji	1		
38	ljubičast	pi	35	8						
39	majčin	pi	36	8						
40	mehanički	pi	51	9						
41	mliječan	pi	22	8						
42	mračan	pi	114	17	P mračan	108	K mračniji	4	S najmračniji	2
43	mrtvački	pi	31	9						
44	mučan	pi	33	10	P mučan	32	S najmučniji	1		
45	muzički	pi	67	9						
46	naročit	pi	39	10						
47	naučan	pi	82	10						
48	nečist	pi	24	9						
49	nečujan	pi	24	7						
50	neobičan	pi	32	12	P neobičan	29	K neobičniji	1	S najneobičniji	2
51	nepomičan	pi	50	10						
52	novčan	pi	27	10						
53	njemački	pi	117	10						
54	običan	pi	163	16	P običan	153	S najobičniji	10		
55	očajan	pi	22	7						
56	očev	pi	44	9						
57	odlučan	pi	38	14	P odlučan	31	K odlučniji	7		
58	optički	pi	40	8						
59	osječki	pi	27	7						
60	oslobodilački	pi	36	7						
61	plastičan	pi	77	10						
62	početni	pi	36	11						
63	pojedinačan	pi	34	8						
64	politički	pi	241	11						
65	poprečan	pi	28	6						
66	praktičan	pi	66	11						

67	prosječan	pi	36	12	P prosječan	34	S najprosječniji	2		
68	psihički	pi	51	9						
69	ptičji	pi	26	8						
70	pučki	pi	29	10						
71	putnički	pi	174	8						
72	radnički	pi	152	11						
73	različit	pi	305	16	P različit	297	S najrazličitiji	8		
74	riječki	pi	67	9						
75	ručni	pi	52	11						
76	seljački	pi	55	10						
77	sličan	pi	187	14	P sličan	184	K sličniji	2	S najslähniji	1
78	slučajan	pi	27	8						
79	specifičan	pi	69	11						
80	srdačan	pi	26	9	P srdačan	25	S najsrdačniji	1		
81	stanični	pi	32	10						
82	stručan	pi	82	12	P stručan	81	K stručniji	1		
83	stvaralački	pi	35	10						
84	sunčan	pi	90	11						
85	sunčev	pi	35	10						
86	svečan	pi	108	13	P svečan	105	K svečaniji	3		
87	tehnički	pi	191	10						
88	točan	pi	50	15	P točan	44	K točniji	3	S najtočniji	3
89	trgovački	pi	53	9						
90	turistički	pi	269	10						
91	uličan	pi	23	8						
92	umjetnički	pi	118	10						
93	uobičajen	pi	28	10						
94	večernji	pi	35	10						
95	vječan	pi	85	11						
96	vojnički	pi	33	7						
97	zagrebački	pi	121	10						
98	zajednički	pi	279	11						
99	značajan	pi	178	25	P značajan	134	K značajniji	20	S najznačajniji	24
100	zračan	pi	59	9						
101	zvučan	pi	40	12	P zvučan	39	K zvučniji	1		
102	željeznički	pi	70	9						
103	živčan	pi	31	7						

Tablica 13: Najčešći pridjevi koji u osnovnomu obliku sadrže nepčani slivenik ć

1	budući	pi	74	9						
2	crtaci	pi	26	7						
3	domaći	pi	175	11						
4	iduci	pi	54	8						
5	kršćanski	pi	22	10						
6	kućni	pi	80	11						
7	moćan	pi	37	14	P moćan	33	K moćniji	1	S najmoćniji	3
8	moguć	pi	64	12						
9	nemoćan	pi	60	10						
10	nezasićen	pi	22	7						
11	noćni	pi	101	12						
12	odgovarajući	pi	102	10						
13	opći	pi	201	11						
14	općinski	pi	43	9						
15	pisaći	pi	71	6						
16	pomoćni	pi	27	7						
17	postojeći	pi	56	9						
18	posvećen	pi	22	9						
19	povećan	pi	28	10						
20	sljedeći	pi	72	9						
21	tekući	pi	55	9						
22	vruć	pi	71	13	P vruć	70	S najvrući	1		
23	zasićen	pi	44	10						

Učenici bi 58 pridjeva s ovoga popisa mogli naučiti pravilno pisati ako usvoje najčešće pridjevne sufikse u kojima se pojavljuje č odnosno ć. Najčešći su pridjevi sa sufiksom *-ičan* navedeni u (34).

- (34) *čeličan, dinamičan, električan, fantastičan, izmjeničan, jednoličan, karakterističan, klasičan, krivičan, ličan, neobičan, nepomičan, običan, plastičan, praktičan, sličan, specifičan, uličan*

Drugi su po čestoti pridjevi koji završavaju na sufiks *-ički*, navedeni su u (35).

- (35) *američki, fizički, grafički, mehanički, muzički, optički, politički, psihički, putnički, radnički, tehnički, turistički, umjetnički, vojnički, zajednički, željeznički*

Oba su navedena sufiksa i u pravopisima izdvojena kao češća. Kao češći su sufiksi izdvojena još dva sufiksa. Jedan je *-ačak*, od kojega je *dugačak* jedini pridjev na popisu. Drugi je *-ači*, tri su pridjeva na popisu koji završavaju s tim sufiksom navedena u (36). Sufiksom *-ći* završava još nekoliko pridjeva nastalih od glagolskih priloga, navedeni su u (37).

(36) *crtaći, domaći, pisaći*

(37) *budući, idući, tekući, odgovarajući, postojeći, sljedeći*

Osam pridjeva s popisa završava na *-ački*, navedeni su u (38), šest ih završava na *-ačan*, navedeni su u (39). U pravopisima su ovi sufiksi navedeni kao rjeđi, međutim više pridjeva s ovoga popisa najčešćih riječi završava na *-ački* i *-ačan* nego na sufikse *-ačak* i *-ači* koji se u pravopisima navode kao češći. No, ponovno je važno izdvojiti Hrvatski školski pravopis (2005) u kojemu se navode pridjevi koji završavaju na *-ački*, *-ički* i *-ičan*, a to su i prema popisu najčešćih pridjeva najčešći sufiksi.

(38) *dječaćki, mrtvački, njemački, oslobodilački, seljački,*
stvaralački, trgovački, zagrebački

(39) *beskonačan, konačan, mračan, pojedinačan, srdačan, zračan*

Samo jedan pridjev završava na *-ičast*: *ljubičast*.

Dakle, najčešće sufikse *-ičan*, *-ički*, *-ački*, *-ačan*, *-ači*, *-ačak* učenici bi mogli naučiti i tako znati točno pisati pridjeve koji ih sadrže. Učenicima bi se na nastavi mogao dati tekst za vježbu koji je zasićen najčešćim pridjevima sa *č* i *ć* koji završavaju na najčešće sufikse. Oni bi iz toga teksta trebali izdvojiti sve pridjeve i pokušati otkriti što im je zajedničko. Sufiks *-ičast* za početak bi bio tek dio leksički usvojene riječi *ljubičast*, no poslije bi se s povećanjem vokabulara moglo pokazati da je korisno naučiti i sufiks od kojega se sastoji.

Na popisu se nalazi još 68 pridjeva koje bi učenici trebali usvojiti u pisanom obliku kao dio vokabulara, primjeri pridjeva s prednepčanicom *č* navedeni su u (39), a svi s nepčanicom *ć* u (40).

(39) *čadav, čaroban, častan, čest, čist, nečist, čitav, čovjekov, čudan, čudesan, čvrst,*

*nečujan, očajan, početni, slučajan, svečan, uobičajen, večernji
dječji, drugačiji, lančan, novčan, očev, pojedinačan, ptičji, stanični, sunčan,
sunčev, živčan*

(40) *vruć, kućni, noćni, pomoćni, opći, moćan, nemoćan, općinski, kršćanski,
moguć, nezasićen, posvećen, povećan, zasićen*

2.4. Najčešći prilozi, zamjenice, brojevi i veznici s nepčanim slivenicima č i ć

Najčešćih je priloga, zamjenica, brojeva i veznika sa slivenicima č i ć vrlo malo. Najbrojniji su prilozi koji zauzimaju 4,92 % ukupne prikupljene građe. Ukupno ih je 44 i svi sadrže č i ć u svojem osnovnom obliku. Prilozi su u tablici kao vrsta riječi označeni kraticom *a*. Kod nekih su se priloga pojavili oblici pozitiva, komparativa i superlativa, što je u tablici, kao i kod pridjeva, zabilježeno kraticama *P*, *K* i *S*. Iako se kod većine priloga pojavila samo jedna različnica, koja je ista kao natuknica, zabilježen je njezin izraz. Čestota različnica ne podudara se uvijek s brojem pojavica jer u tablici nisu bilježeni podaci o nestandardnim oblicima, kao što se vidi iz tablica 14 i 15, gdje su navedeni najčešći prilozi sa slivenicima č i ć. Primjerice, prilog *drugačije* u proučavanoj se građi pojavio 48 puta, ali 38 puta kao različnica *drugačije* i 10 puta kao različnica *drugač*. Najčešći je prilog s nepčanim slivenikom prilog *već* koji se u proučavanoj građi pojavio 1559 puta.

Tablica 14: Najčešći prilozi koji sadrže prednepčani slivenik č

	Natuknica	Vrsta riječi	Broj pojav.	Broj razlić.	Izraz različnica					
1	čak	ai	317	1	čak	317				
2	često	ai	418	3	često	312	češće	30	najčešće	76
3	čisto	ai	40	3	P čisto	26	K čistije/ čišće ⁵	5		
4	čudno	ai	73	1	čudno	73				
5	čvrsto	ai	62	2	P čvrsto	52	K čvršće	10		
6	djelomično	ai	40	1	djelomično	40				
7	drugačije	ai	48	1	drugačije	38				
8	drukčije	ai	45	1	drukčije	44				
9	inače	ai	144	1	inače	144				
10	ironično	ai	31	1	ironično	31				
11	isključivo	ai	51	1	isključivo	51				
12	jače	ai	86	1	jače	86				

5 Za potrebe ovoga rada oblici *čistije* i *čišće* zajedno su zbrojeni kao oblici komparativa priloga *čisto*.

13	jučer	ai	121	1	jučer	99				
14	konačno	ai	115	1	konačno	115				
15	načas	ai	27	1	načas	27				
16	naročito	ai	150	1	naročito	150				
17	nečujno	ai	23	1	nečujno	23				
18	neobično	ai	50	1	neobično	50				
19	neočekivano	ai	22	1	neočekivano	22				
20	obično	ai	160	1	obično	159				
21	očito	ai	96	2	P očito	95	S najočitije	1		
22	odlučno	ai	52	2	P odlučno	49	K odlučnije	3		
23	patetično	ai	23	1	patetično	23				
24	početkom	ai	32	1	početkom	32				
25	prilično	ai	69	1	prilično	69				
26	slično	ai	89	1	slično	89				
27	slučajno	ai	42	1	slučajno	42				
28	svečano	ai	34	1	svečano	34				
29	točno	ai	126	2	P točno	107	K točnije	19		
30	unatoč	ai	34	1	unatoč	34				
31	večeras	ai	50	1	večeras	50				
32	vječno	ai	43	2	P vječno	42	K vječnije	1		
33	začas	ai	23	1	začas	23				
34	značajno	ai	27	1	P značajno	25	K značajnije	2		

Tablica 15: Najčešći prilozi s nepčanim slivenikom ć

1	bespomoćno	ai	27	1	bespomoćno	27		
2	budući	ai	96	1	budući	96		
3	moguće	ai	122	1	moguće	122		
4	nemoguće	ai	41	1	nemoguće	41		
5	noćas	ai	50	1	noćas	50		
6	noću	ai	84	1	noću	84		
7	općenito	ai	117	2	P općenito	116	S najopćenitije	1
8	sinoć	ai	23	1	sinoć	23		
9	uopće	ai	200	1	uopće	197		
10	već	ai	1559	1	već	1553		

Učenici će najučinkovitije usvojiti oblike navedenih priloga ako ih nauče u pisanom obliku. Pravopisna im pravila mogu olakšati jedino pisanje komparativa i superlativa na *-st*. Na ovom se popisu nalaze tri takva priloga, navedeni su u (43).

- (43) *često* – *češće*, *najčešće*
čisto – *čišće*, *najčišće*
čvrsto – *čvršće*, *najčvršće*

Najčešćih je zamjenica sa *č* i *ć* samo šest, što znači da one zauzimaju tek 0,67 % ukupne građe. Tri zamjenice sadrže nepčane slivenike u osnovnom obliku, a tri ih sadrže u drugim oblicima. Na popisu najčešćih zamjenica koje u osnovnom obliku ne sadrže *č* i *ć* se nalaze dvije neodređene zamjenice i jedna upitna ili odnosna zamjenica, kao što se vidi u tablici 16. Oblici *nečeg* i *nečega* zabilježeni su kao jedna različenica te je zapisan zbroj njihovih pojavnica. Na isti su se način bilježile različenice zamjenica *ništa* i *što*.

Upitna ili odnosna zamjenica *što* se pojavila 7151 put te je najčešća zamjenica koja u nekom od svojih oblika sadrži nepčani slivenik. Zamjenica *što* je, s obzirom na oblik, imenička zamjenica kojoj se u *nominativu* jednine ne razabire što je osnova, a što nastavak. Učenici moraju naučiti pisati njezine oblike u *genitivu* (*čega*, *čeg*), *dativu* (*čemu*), *lokativu* (*čem*, *čemu*) i *instrumentalu* (*čim*, *čime*). Isto se tako sklanjaju sve zamjenice složene sa *što*, npr. *nešto* (*nečega*, *nečemu*, *nečime*) ili *ništa* (*ničega*, *ničemu*, *ničime*).

Tablica 16: Najčešće zamjenice koje u osnovnom obliku ne sadrže nepčane slivenike

	Natuknica	Vrsta riječi	Pojavnice	Različenice broj	Različenice izraz					
1	nešto	z	1018	3	nečeg(a)	50	nečem(u)	24	nečim	20
2	ništa	z	947	3	ničeg(a)	31	ničemu	4	ničim	10
3	što	z	7151	3	čeg(a)	112	čem(u)	229	čim(e)	60

Na popisu najčešćih zamjenica koje u osnovnom obliku sadrže prednepčani slivenik se nalaze dvije neodređene zamjenice i jedna upitna ili odnosna zamjenica, kao što se vidi u tablici 17. Najčešća je zamjenica koja u osnovnom obliku sadrži prednepčani slivenik upitna ili odnosna zamjenica *čiji*. Ako učenici nauče pisati zamjenicu *čiji*, pravilno pisanje neodređenih zamjenica *nečiji* i *ničiji* im neće predstavljati poteškoće.

Tablica 17: Najčešće zamjenice koje u osnovnom obliku sadrže prednepčani slivenik *č*

	Natuknica	Vrsta riječi	Pojavnice	Različenice broj
1	čiji	zi	212	11
2	nečiji	zi	35	9
3	ničiji	zi	24	5

Najčešćih je brojeva sa *č* i *ć* samo četiri, dok su veznika samo dva. Brojevi od ukupne prikupljene građe zauzimaju 0,45 %, dok veznici zauzimaju tek 0,22 %. Sva četiri broja i oba veznika nepčane slivenike *č* i *ć* sadrže u osnovnom obliku. Iako broj *četrdeset* i oba veznika *čim* i *već* u Čestotniku imaju zabilježenu samo jednu različnicu, koja je ista kao i njihove natuknice, izrazi tih različenica su zabilježeni u tablici.

Tablica 18: Najčešći brojevi i veznici koji u osnovnomu obliku sadrže nepčane slivenike *č* i *ć*

	Natuknica	Vrsta riječi	Pojavnice	Različnice broj	Različnice izraz					
1	četiri	bi	225	3	četiri	216	četiriju	6	četirima	2
2	četrdeset	bi	26	1	četrdeset	26				
3	četvrti	pbi	65	10						
4	treći	pbi	210	10						
5	čim	vi	97	1	čim	97				
6	već	vi	235	1	već	235				

Četiri je najčešći broj s nepčanim slivenikom. U proučavanoj se građi ponovio 225 puta. Učenici navedene brojeve razlikuju kao glavne (*četiri* i *četrdeset*) i redne (*četvrti* i *treći*). *Četvrti* i *treći* su u stupcu tablice koji označava vrstu riječi navedeni kao *pb* jer su ti brojevi zapravo pridjevi. Ako učenici nauče pisati *četiri* i *treći*, znat će napisati i ostale riječi složene s njima (npr. *četrnaest*, *četrdeset četiri*, *dvadeset treći* itd.).

Najčešći je veznik s nepčanim slivenikom veznik *već* koji se pojavio 235 puta. Učenici veznik *već* uče kao suprotni veznik koji se pojavljuje u suprotnim nezavisnim rečenicama koje su najčešće ujedno i rečenični nizovi. Veznici se smatraju i posebnom vrstom priloga jer prilozi često značenjem i položajem vežu jedan rečenični sadržaj s drugim pa se nazivaju i *vezničkim priložima*. Tako se i prilog *već* može pretvoriti u veznik, pa se njime izriče suprotstavljenost među rečeničnim ustrojstvima (Barić i sur. 2005: 458, 463).

Kada učenici uče vremenske zavisne rečenice, susreću se s odnosnim priložima vremena koji su ujedno i vezničke riječi vremenskih rečenica (Barić i sur. 2005: 486). Jedan je od odnosnih priloga vremena i veznik *čim*. Ne postoje pravopisna pravila koja bi učenike upućivala na pravilan način pisanja dvaju navedenih veznika, stoga ih moraju usvojiti u pisanom obliku.

3. Zaključak

Na nastavi je korisno isticati malu čestotnost fonema /č/ i /ć/, a onda i grafema *č* i *ć*, kao i mali

broj najčešćih leksema u kojima se oni pojavljuju. Učenike koji u materinskomu idiomu nemaju *č* i *ć* i koji ih u govoru ne razlikuju najkorisnije bi bilo poučavati tako da usvajaju pisanje riječi koje u sebi sadrže *č* i *ć* pojedinačno, prema čestoti, posebno na početku školovanja.

Potrebno je poučavati sve najčešće riječi s nepčanim slivenicima *č* i *ć* te neprestano provjeravati napredovanje u usvajanju pravilnoga pisanja i izgovaranja tih riječi kod onih učenika koji *č* i *ć* ne razlikuju u vlastitu idiomu. Učitelj bi mogao učenicima dati popis najčešćih riječi sa *č* i *ć* prema vrstama riječi te nakon svake obrađene vrste riječi provjeravati njihov napredak. Popis bi se mogao prilagoditi i nadopuniti s obzirom na to koje riječi sa *č* i *ć* učenici određenoga razreda najčešće upotrebljavaju. Bilo bi korisno izraditi i popise najčešćih riječi kojima se učenici koriste u sklopu svih nastavnih predmeta. Važno je da učenici vježbaju pravilno izgovarati i pisati najčešće riječi sa *č* i *ć* tako da se na nastavi susreću s tekstovima i primjerima koji su zasićeni tim riječima. Uz uobičajene je vježbe prepisivanja, dopunjavanja i diktata potrebno u nastavu uvesti i nove načine vježbe poput rasprave o problemskim zadacima, izrade mentalnih mapa, jezičnih igri i sl.

Važno je osvijestiti pri pisanju kojih riječi dolazi do najviše odstupanja te uvježbavati njihovo pravilno pisanje, ali i izgovaranje. Učenici bi na nastavi mogli proučavati vlastite školske zadatke i zaključiti pri pisanju kojih riječi sa *č* i *ć* najčešće griješe. Zanimljivo bi bilo i proučavati u kojoj mjeri učenici prilikom pisanja školskih zadataka izbjegavaju pisanje riječi koje u sebi sadrže *č* i *ć* pa umjesto njih upotrebljavaju oblike riječi koje znaju pravilno napisati. Isto bi se tako mogli promatrati učenički pisani radovi koje učitelj ne pregledava i ne ocjenjuje jer je u takvim tekstovima broj pogrešaka vjerojatno znatno veći.

Potrebno je uvesti promjene u nastavu pravopisa kako bi učenici mogli shvatiti da je najčešće pravopisne teškoće zapravo lako savladati, stoga bi mogli razviti i pozitivan stav prema nastavi pravopisa. Učenicima bi na raspolaganju trebao biti jedan isključivo pravopisni priručnik, a trebali bi imati i popise najčešćih riječi s bezvučnim nepčanim slivenicima kao i veći broj nastavnih sati predviđen za nastavu pravopisa.

4. Literatura

Anić, Vladimir, Josip Silić. 2001. *Pravopis hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber: Školska knjiga.

Babić, Stjepan, Božidar Finka i Milan Moguš. 2000. *Hrvatski pravopis* (5., prerađeno izdanje). Zagreb: Školska knjiga.

Babić, Stjepan, Sanda Ham i Milan Moguš. 2005. *Hrvatski školski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.

Babić, Stjepan i dr. 2007. *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*. Zagreb: Globus.

Badurina, Lada, Ivan Marković i Krešimir Mićanović. 2007. *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Matica hrvatska.

Barić, Eugenija i dr. 2005. *Hrvatska gramatika* (4. izdanje). Zagreb: Školska knjiga.

Cvikić, Lidija. 2000. *Zastupljenost vrsta riječi prema Hrvatskome čestotnome rječniku*. Diplomski rad. Zagreb. (Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu)

Gazdić-Alerić, Tamara, Marko Alerić i Božo Bekavac. 2010. „Utjecaj čestotnosti fonema/grafema č, ć, dž, đ na ovladavanje hrvatskom pravopisnom normom”. *Odgojne znanosti* 12 (1): 215 – 227.

Hrvatski jezik za gimnazije. 2014. Zagreb: NCVVO. http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/hrvatski.pdf (posjet 11. ožujka 2017.)

Hrvatski jezik za četverogodišnje strukovne škole. 2014. Zagreb: NCVVO. http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/strukovne/hrvatski-3-3-3-3.pdf (posjet 11. ožujka 2017.)

Hrvatski jezik za trogodišnje strukovne škole. 2014. Zagreb: NCVVO. http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/strukovne/hrvatski-3.pdf (posjet 11. ožujka 2017.)

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. 2013. *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Jelaska, Zrinka i dr. 2005. *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Jelaska, Zrinka. 2007. „Teorijski okviri jezikoslovnog znanja u novom nastavnom programu hrvatskoga jezika za osnovnu školu”. U: *Komunikacija u nastavi hrvatskoga jezika: Suvremeni pristupi poučavanju u osnovnim i srednjim školama*, ur. Marijana Češi i Mirela Barbaroša-Šikić, 9 – 33. Jastrebarsko: Slap i Zagreb: AZOO.

Jojić, Ljiljana. 2003. *Pravopisni priručnik: dodatak Velikom rječniku hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi liber.

Moguš, Milan, Maja Bratanić i Marko Tadić. 1999. *Hrvatski čestotni rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.

Nastavni plan i program za osnovnu školu. 2006. Zagreb: MZOS.

Reljac Fajs, Emilija i Tamara Jerković. 2014. „Pravopis u razrednoj nastavi hrvatskoga jezika”. *Hrvatski* 9 (1): 37 – 55.

Škarić, Ivo. 1991. „Fonetika hrvatskoga književnog jezika”. U: *Povijesni pregled, glasovi i*

oblici hrvatskoga književnog jezika: Nacrt za gramatiku, ur. Stjepan Babić i dr. Zagreb: HAZU.

Težak, Stjepko. 1990. *Hrvatski naš svagda(š)nji*. 50 – 52. Zagreb: Školske novine.

Težak, Stjepko. 1996. *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1*. Zagreb: Školska knjiga.

Težak, Stjepko i Stjepan Babić. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika, priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga.

Sažetak

Hrvatskim učenicima i odraslim izvornim govornicima, koji u materinskomu idiomu nemaju dva bezvučna nepčana slivenika *č* i *ć* i koji ne razlikuju te foneme u izgovoru, pisanje riječi koje sadrže *č* i *ć* predstavlja jednu od najčešćih pravopisnih teškoća. Nerijetko se smatra da su *č* i *ć* jedan glas koji se ponekad u riječima piše kao *č*, a ponekad kao *ć*. Kada bi se savladale poteškoće u izgovoru glasova *č* i *ć*, ne bi bilo poteškoća ni u pisanju riječi sa *č* i *ć*.

Građa ovoga rada je popis najčešćih riječi koje sadrže *č* i *ć* u osnovnomu ili bilo kojemu drugomu obliku. Prikupljena je građa razvrstana prema vrsti riječi, tvorbi i mjestu pojavljivanja nepčanih slivenika *č* i *ć* pa je prilog radu nekoliko popisa. Učenici bi od prvoga razreda osnovne škole do mature trebali kontinuirano uvježbavati izgovor i pisanje nepčanih slivenika *č* i *ć* u najčešćim riječima.

Stvaranje je navika uporabe pravogovornih (ortoepskih) i pravopisnih (ortografskih) normi glavna zadaća pravopisne nastave koja se može ostvariti prvenstveno uz kontinuitet pravopisne nastave. Nastava pravopisnih sadržaja bi se trebala modernizirati s ciljem da bude zanimljivija, lakša i funkcionalnija nego dosadašnja, a ovaj bi rad mogao biti jedan od priloga tomu.

Ključne riječi: pravogovorne i pravopisne teškoće, modernizacija nastave pravopisa, najčešće riječi, bezvučni nepčani slivenici, kontinuirano vježbanje

Key words: orthoepic and orthographic deviations from the norm, improved orthographic teaching, the most frequent words, palatal affricates, sustained exercise